

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Matěj Kovářik

**Válka proti terorismu a teorie spravedlivé války: Americké drony
v Pákistánu a Jemenu**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Hynek Melichar

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

Kovčák

V Olomouci dne 30. dubna 2014

1. ÚVOD.....	1
2. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	10
2.1 Definice bezpilotních letadel a jejich nasazování	10
2.2 Terorismus a asymetrický konflikt.....	12
2.3 Válka proti terorismu optikou Obamovy administrativy	15
3. TEORIE SPRAVEDLIVÉ VÁLKY	17
3.1 Tradice spravedlivé války	17
3.2 Moderní teorie spravedlivé války.....	19
3.2.1 Spravedlivá válka podle Jean Bethke Elshtain.....	19
3.2.2 Spravedlivá válka podle Michaela Walzera	21
3.2.3 Mezinárodní právo a limity teorie spravedlivé války podle Noama Chomskeho	24
4. APLIKACE TEORIE SPRAVEDLIVÉ VÁLKY NA VÁLKU PROTI TERORISMU VEDENOU DRONOU	29
4.1 Princip <i>jus ad bellum</i> (kritéria uchýlení se k válce).....	29
4.1.1 Spravedlivý důvod (<i>just cause</i>).....	29
4.1.2 Legitimní autorita (<i>legitimate authority</i>).....	30
4.1.3 Správný záměr (<i>right intention</i>).....	31
4.1.4 Pravděpodobnost úspěchu (<i>probability of success</i>)	32
4.1.5 Poslední možnost (<i>last resort</i>)	33
4.2 Princip <i>jus in bello</i> (kritéria vedení války).....	34
4.2.1 Diskriminace (<i>discrimination</i>)	34
4.2.2 Proporcionalita (<i>proportionality</i>)	42
4.3 Otázky a problémy, které teorie spravedlivé války ohledně války proti terorismu vedenou bepilotními letadly neřeší	47
5. ZÁVĚR	50
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	54

1. ÚVOD

Teroristické útoky z 11. září 2001¹, které Robert Fisk (2001), blízkovýchodní zpravodaj deníku The Independent, označil jako „*zhýralost a hrozivá krutost těch, kteří hlásají, že mluví za lidi zničené a ponížené*“, odstartovaly globální válku proti terorismu. Rezoluce Rady bezpečnosti č. 1368 ze 12. září odsoudila tyto činy jako „*teroristické*“. Společná rezoluce amerického Kongresu ze 14. září 2001 autorizovala válku proti terorismu proti „*těm národům, organizacím a osobám, které plánovaly, autorizovaly a spáchaly teroristické činy, které se odehrály 11. září, nebo jim napomáhaly. Toto se vztahuje i na ty, kteří takové organizace či osoby přechovávají, aby se předešlo budoucím činům mezinárodního terorismu proti USA*“.

George W. Bush ve svém projevu krátce po útocích na budovy WTC a Pentagon vyhlásil „*válku proti teroru*“ a vznesl rétorickou otázku: „*proč nás nenávidí?*“; jeho odpověď, že „*oni*“ nenávidí „*naše svobody*“ se neopírala se o žádná empirická data. O poněkud relevantnější, byť neúplné vysvětlení ve svém eseji *The Politics of Rage: Why Do They Hate Us?* podal analytik a politolog Fareed Zakaria (2001). Ten zpochybnil mýtus konfliktu západ proti Islámu z Huntingtonova *Střetu civilizací* a za hlavní důvod nenávisti vůči USA označil selhání hospodářské a sociální modernizace v arabských státech. Jako další faktor F. Zakaria stejně jako Susan Sontag² identifikoval autoritářské a zkorumpované vlády většiny z těchto států, které jsou zároveň spojenci³ a klienty Spojených států. Důvody nevraživosti vůči zahraniční politice USA⁴, nejen v zemích kde zanechaly svoji koloniální nebo imperiální stopu, pramení i z prominentního a pokryteckého postavení Spojených států v mezinárodním řádu, jak to shrnula analytička Washingtonského think-tanku Institute for Policy Studies Phyllis Bennis (2003: 15):

¹ V Latinské Americe se mluví o tzv. druhém 11. září. První se totiž odehrálo roku 1973, když po eskalaci hospodářských problémů a znárodnování majetku demokraticky zvoleným Salvadorem Allendem Augusto Pinochet provedl *pronunciamento*.

² Susan Sontag (2001) argumentuje, že [útoky 11. září] „*nebyly ‚zbabělým‘ útokem na ‚civilizaci‘, ‚svobodu‘, ‚humanitu‘ nebo ‚svobodný svět‘, nýbrž útokem na světovou supervelmoc z důvodu jejich specifických aliancí a akcí*“.

³ Spojenectví USA a Saudské Arábie F. Zakaria (2001: 8) označil jako „*smlouvu s ďáblem*“ kvůli dotování madras rodinou Saudů, které vyučují Wahnábismus, rigidní a puritánskou verzi Islámu.

⁴ V prosincovém průzkumu roku 2013 mezinárodní společnost WIN/Gallup ve spolupráci s BBC položila ve 65 zemích světa otázku: „*Která země na světě podle Vás nejvíce ohrožuje mír?*“ Celkem 24 % dotázaných odpovědělo, že USA. Na druhém místě byl označen Pákistán s 8 %. Šest procent dotázaných vnímalo jako největší hrozbu míru Čínu a o čtvrté místo s 5 % se dělil Afghánistán, Izrael a Írán.

„Více než jakákoli jednotlivá politika, největší příčinou mezinárodního hněvu proti USA je arogance, se kterou uplatňuje svoji moc – odmítání mezinárodního práva, ignorování amerických rezolucí a upuštění od závazných smluv. Washington žádá po ostatních zemích, aby striktně dodržovaly rezoluce OSN, mezinárodní právo a zároveň uvaluje sankce nebo vyhrožuje vojenským zásahem, pokud budou výše zmíněné konvence porušeny. Na druhou stranu je ale Washington odpovědný pouze separátnímu zákonu impéria, jenž se vztahuje jen na Spojené státy samotné.“

G. W. Bush (2001) tak rozdělil svět na „my“ a „oni“: „...*ve válci proti teroru jste buď s námi, nebo proti nám*“, a v budoucnu tolik skloňovaná fráze „globální válka proti teroru“ představovala nejen obrat americké zahraniční politiky k unilateralismu⁵, ale také k jeho ospravedlňování. Washingtonští jestřábi se rozhodli využít doby strachu a rozjitřených emocí k odvetě, protože jak napsala profesorka J. B. Elshtain (2003: 59), ústřední myslitelka teorie spravedlivé války: „*bylo by hloupé nereagovat válkou na tak strašné činy*“, zatímco kritik zahraniční politiky USA profesor Noam Chomsky odplatné války cynicky interpretoval jako následky hrubého porušení doktríny mafie⁶. Nejdříve tak následovala společná operace NATO do Afghánistánu, kde údajně měla být velká část teroristických útoků plánována. O dva roky později se podařilo realizovat plán Donalda Rumsfelda a Paula Wolfovitze zformovaný při druhé válce v Zálivu roku 1991, totiž svržení Saddáma Husajna a počátek překreslování mapy Blízkého východu v duchu mesianistické demokratizace.

Válka proti terorismu byla rozšířena do Pákistánu, Jemenu i Somálska v podobě, jež se technickými prostředky, které jsou specifické pro 21. století, diametrálně liší od veškerých předchozích válek. Jak píše americká historička Anne Applebaum (2014), po 11. září Spojené státy „*náhle musely přeorientovat své myšlení*“ na „*asymetrický boj*“, tedy na typ bitev, kdy „*malé skupinky teroristů mohou bojovat proti mnohem kvalitněji vybaveným vojenským mocnostem*“. Součástí těchto konfliktů ve jménu války proti terorismu byla poprvé použita již známá, nicméně upravená technologie, která je ústředním tématem této práce: vyzbrojená bezpilotní letadla. I přes moderní vedení

⁵ S negativními důsledky unilateralismu a expansionismu se mezinárodní politika potýká dodnes. V reakci na únorovou anexi Krymu Ruskou federací amerikanista Kryštof Kozák (2014) z Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy poznamenal, že to byly právě Spojené státy americké, které „*zabily mezinárodní právo*“; vyjma akcí v Srbsku, Iráku a Afghánistánu zmínil i nasazování bezpilotních letadel ve válce proti terorismu, které shledal v rozporu s mezinárodním právem. Opačný názor vyjádřil třeba politolog Jiří Pehe (2014), který označil ty, kteří „*relativizují války v Iráku a Afghánistánu*“ jako „*demagogy*“, neboť se v těchto případech jednalo o spojenecké akce a rezoluce, které je (ne)povolovaly, se dají „*různě interpretovat*“.

⁶ Neúprosná doktrína mafie, eufemisticky médiu a politiky nazývána „*důvěryhodnost*“, je dle Chomského (2013) hlavním principem mezinárodní politiky: „*Když kmotr vydá nařízení, ostatní se musejí podřítit, jinak ponesou následky. [Pro mafii] je příliš nebezpečné dovolit neposlušnost.*“

války prostřednictvím bezpilotních letadel se stále jedná o válečný konflikt tak, jak byl definován tisíce let zpět a lze na něj uplatňovat stejná etická, morální a právní měřítka, tedy teorii spravedlivé války a mezinárodní právo. Drony, jak jsou bezpilotní letadla zkráceně nazývána, nahradily ve válce proti terorismu tradiční konvenční způsob válčení. Poprvé byly použity pro vzdušný průzkum v Bosně a Kosovu v 90. letech. Vláda Spojených států je nejdříve používala pro sledovací účely a odmítla myšlenku, aby byly použity k cílenému zabíjení, tedy k „*politickým atentátům*“, které prezidenti Gerald Ford⁷ a Jimmi Carter⁸ dříve zakázali. Tato strategie byla přehodnocena po útocích 11. září, kdy byly drony vyzbrojeny laserově naváděnými raketami (Brunstetter, Braun 2011: 340). Prezident George W. Bush následně podepsal tajné memorandum, které dalo CIA právo zabíjet členy al-Kájdý kdekoli na světě (Tamtéž). První veřejně známý úder provedený bezpilotním letadlem se odehrál v listopadu 2002, kdy jeden z vůdců al-Kájdý Qaed Senyan al-Harhi, který byl údajně zapojený do bombového útoku na americký torpédoborec USS Cole, byl zabit střelou z dronu Predátor v Jemenu (Tamtéž).

Bezpilotní letadla⁹ se tak stala klíčovou zbraní USA ve válce proti terorismu v zemích jako jsou Afghánistán, Irák, Jemen, Pákistán a Somálsko. Od svého předchůdce Bushe juniora se Barack Obama lišil v tom, že v boji proti terorismu začal hojně využívat strategie bezpilotních letadel. Zatímco v roce 2000 Pentagon měl k dispozici asi jen 50 bezpilotních letadel, o deset let později jich bylo už 7 500 (Benjamin, Ehrenreich 2013). B. Obama „*vyeskaloval*“ (Brunstetter, Braun 2011: 345) nasazování dronů, o čemž svědčí nejen obrovský nárůst zabitých členů al-Kájdý a civilistů, ale i obrovské investice v řádu miliard dolarů do této technologie doma i v zahraničí. Když prezident Obama v prosinci 2009 přebíral Nobelovu cenu za mír, autorizoval již více útoků dronů než Bush II. za celé své prezidentské období

⁷ Gerald Ford se rozhodl v roce 1976 vydat exekutivní nařízení č. 11905, kterým explicitně zakázal Spojeným státům vykonávat „*politické atentáty*“ (Scahill 2013: 5). Zejména kvůli rostoucím ambicím CIA, jež od 50. let prováděla tajné operace, svrhávala vlády i osnovala atentáty na nepohodlné osoby v Latinské Americe a na Blízkém východě.

⁸ Na G. Forda v tomto ohledu navázal i Jimmy Carter, který svým exekutivním nařízením ještě zpřisnil zákaz atentátů; omezil jazykovou formu nařízení, která limitovala zákaz a rozšířil jej tak, že „*žádná osoba zaměstnaná nebo jednající na popud vlády Spojených států se nebude angažovat v atentátech*“ (Scahill 2013: 5).

⁹ Ozbrojené drony zatím používají jen USA, Velká Británie a Izrael, nicméně další země (Turecko, Jižní Korea, Rusko, Izrael, Írán, Itálie, Čína, Francie) také vlastní tuto technologii, ale používají ji jen ke sledování. V tomto ohledu Peter W. Singer (2009), vojenský expert a konzultant amerického ministerstva obrany, CIA a Kongresu, varuje před budoucím scénářem, kdy každý stát bude mít své bezpilotní letadlo. Stejnou obavu sdílí i profesorka S. Kreps a její kolega M. Zenko (2014).

dohromady¹⁰. Paradoxně tak vyznívaly všechny Obamovy dřívější sliby, že napraví reputaci Spojených států dodržováním mezinárodního práva a lidských práv.

Práce bude zkoumat slučitelnost archaické teorie spravedlivé války (*jus bellum justum*) se současnou moderní válkou proti terorismu tak, jak ji vymezila Bushova administrativa a jak v ní Barack Obama s nasazováním bezpilotních letadel navázal. Tato případová studie na počtu dvou zkoumaných případů, Pákistánu a Jemenu, ověří následující hypotézu:

„Válka proti terorismu vedená bezpilotními letadly je v souladu s principy jus ad bellum a jus in bello teorie spravedlivé války“.

Vyjma verifikace/falzifikace hypotézy si práce klade dvě výzkumné otázky: *„Jsou naplněna kritéria (1. Akutní hrozba, 2. Nemožnost zatčení, 3. Imunita civilistů), která si Obamova administrativa pro nasazování bezpilotních letadel vytyčila?“* a *„Splňují bezpilotní letadla svůj účel, tedy představují efektivní zbraň v boji proti terorismu, nebo jsou naopak kontraproduktivním nástrojem, jenž terorismus podněcuje?“*. Ověřování hypotézy a výzkumných otázek bude demonstrováno na konkrétních útocích amerických dronů v Jemenu a Pákistánu. Práce také shrne dosavadní debatu nad legalitou, účinností, efektivitou a právní kompatibilitou jejich užívání. V potaz bude kromě teorie spravedlivé války bráno i mezinárodní právo.

Hlavním důvodem ke zvolení tohoto tématu pro bakalářskou diplomovou práci bylo Obamovo zaštiťování války proti terorismu, kterou vede pomocí bezpilotních letadel, teorií spravedlivé války. V akademických kruzích vypukla debata, zdali tato válka splňuje nejen dílčí kritéria, která si americký prezident pragmaticky z teorie vybral, ale i ústřední principy teorie spravedlivé války: uchýlení se k válce a vedení války. Dalším podnětem pro zvolení tématu práce byl nedostatečný výzkum či téměř absence hlubších analýz v českém prostředí, které by se zabývaly tématem války proti terorismu a jejich specifickým nástrojem – bezpilotními letadly.

Časový rámec práce spadá do období od 14. září 2001, kdy byla americkým Kongresem vyhlášena válka proti terorismu *„kdekoli na světě“*, až do současnosti. Důraz bude kladen na prezidentské mandáty B. Obamy, který v této válce

¹⁰ Mezi lety 2004 až 2007 v Pákistánu proběhlo jen devět zásahů drony, zatímco v roce 2010 jich bylo už 111 (Klaidman 2012: 117).

prostřednictvím dronů navázal a masově rozšířil jejich používání. Geograficky se práce soustředí na země, kde jsou bezpilotní letadla proti terorismu nasazována nejčastěji a v největším měřítku, tedy na Jemen a Pákistán.

Práce je členěna na tři kapitoly, které jsou dále rozděleny na podkapitoly. V první kapitole jsou vymezeny základní pojmy, se kterými práce následně operuje. Nejdříve je uvedena definice bezpilotního letadla a také krátká historie nasazování dronů. Dále práce rozebírá problematiku teoretického uchopení pojmu terorismus a vymezuje definici asymetrického konfliktu. Poslední část první kapitoly popisuje proces ospravedlňování nasazování bezpilotních letadel Obamovou administrativou a jaká kritéria pro jejich používání uplatňuje.

Druhá kapitola se nejdříve věnuje ideám klasickým autorům tradice spravedlivé války, sv. Augustinovi, Tomáši Akvinskému a krátce i Thomasi Hobbesovi, který poskytl antitezi k této tradici. Dále jsou představeny moderní principy teorie spravedlivé války, zejména z děl katolické filozofky Jean Bethke Elshtain a sekulárního profesora Michaela Walzera. Kritika teorie spravedlivé války a alternativní pohled k ní, převážně od profesora Noama Chomského, společně s kodifikací mezinárodního práva zakončuje druhou kapitolu práce.

Třetí, poslední kapitola aplikuje teorii spravedlivé války, respektive její dva principy – *jus ad bellum* a *jus in bello*, na americkou válku proti terorismu vedenou bezpilotními letadly. Na pěti kritériích uchýlení se k válce – správný záměr, legitimní autorita, spravedlivý důvod, pravděpodobnost úspěchu a poslední možnost – je analyzováno uchýlení se k válce proti terorismu. Vedení války bezpilotními letadly v této válce je ověřováno kritériem diskriminace, respektive rozlišením mezi militanty a civilisty, a kritériem proporcionality, tedy zdali je prostředek války úměrný dané hrozbě. Poslední podkapitola krátce nastiňuje další problémy a otázky, které teorie spravedlivé války nebere v potaz.

Cílem práce je otestovat použitelnost archaické teorie spravedlivé války pro současnou válku vedenou moderními prostředky. Práce také porovnává shodné i rozporné teze současných myslitelů teorie spravedlivé války a zkoumá její vypovídající hodnotu v kontrastu s mezinárodním právem. Dílčí cíl práce spočívá v osvětlení nasazování bezpilotních letadel v boji proti terorismu v době, kdy svět vstupuje do zcela unikátní fáze „robotického válečnictví“, slovy P. Singera (2009), což podle některých (Brunstetter, Braun 2011) vyžaduje aktualizaci etických norem a možná dokonce i zákonů války.

Co se týká tradice spravedlivé války, práce čerpá z děl klasický představitelů, jako jsou sv. Augustin a Tomáš Akvinský; jako kontrast k teorii samotné je brán v potaz i její realistický protiklad v osobě filozofa Thomase Hobbesa. *De Civitate Dei*, dílo prvního jmenovaného, je nezbytné pro pochopení tradice spravedlivé války, jejíž autorem Augustin byl. Na významného teologa navázal jezuitský mnich Tomáš Akvinský, jehož *Summa Theologica* svým eklekticismem formuluje prvotní kritéria pro spravedlivou válku. Hobbesův *Leviathan* se vymezoval proti tradici spravedlivé války a ačkoliv z něj spíše čerpá (neo)realistické paradigma, některé významné prvky lze spatřovat právě i u zkoumané teorie. Po formální stránce tato tři díla spojuje archaičnost, která může být pro současného čtenáře částečnou překážkou.

Na katolické teology, kteří zformovali tradici spravedlivé války, navazují současní vědci a vědkyně. Americká katolická filozofka Jean Bethke Elstain čerpá zejména z Augustina a částečně i z Hobbesa. Její ústřední dílo *Just War Against Terror: The Burden of American Power in a Violent World* analyzuje kritéria spravedlivé války v kontextu boje proti terorismu po 11. září. J. B. Elstain dochází k závěru, že tato kritéria jsou naplněna. Americkou válku proti terorismu jako reakci na 11. září označuje za legitimní a jedinou správnou. J. B. Elstain je ve své argumentaci při aplikaci teorie spravedlivé války selektivní a často upravuje realitu podle toho, aby dané principy odpovídaly jejím předem daným závěrům. Akademické poznatky filozofky také snižuje přílišné lpění na katolických hodnotách, ze kterých vychází, a za jejichž obranu autorka vyzývá vést válku. Tato práce nepolemizuje ani nehodnotí autorčiny argumenty o této válce, jelikož to není jejím cílem; práce pouze přebírá principy spravedlivé války tak, jak je autorka formuluje, a kriticky je aplikuje na nasazování amerických dronů ve válce proti terorismu.

O něco komplexnější vhléd nejen do samotné teorie, ale i do praxe, nabízí dvě publikace emeritního profesora z Princeton University Michaela Walzera, *Just and Unjust Wars* a *Arguing about War*. M. Walzer v obou svých publikacích brání teorii spravedlivé války, kterou lze na každý válečný konflikt aplikovat a určit, jestli je či není spravedlivý a veden spravedlivě nebo nespravedlivě. M. Walzer akcentuje morální hledisko, které musí být vždy zohledněno. Obecně válku proti teroru označuje za spravedlivou, nicméně nespravedlivě vedenou. Válka v Afghánistánu je podle něj „*triumfem spravedlivé války*“, zatímco invaze Iráku je nespravedlivá. Stejně jako u J. B.

Elshtain lze i u M. Walzera sledovat jistou selektivnost případů, které ověřuje, a normativní pojetí principů a kritérií, jež aplikuje.

Kriticky na teorii spravedlivé války pohlíží profesor Noam Chomsky ve své knize *Failed States: The Abuse of Power and the Assault on Democracy* a detailněji ve své přednášce na vojenské akademii West Point. Autor prověřuje argumenty J. B. Elshtain i M. Walzera a pochybuje o jejich vědeckých závěrech. Renomovaný lingvista nabízí dva alternativní pohledy na to, jak „lépe“ určit, jestli se jedná o válku spravedlivou, nebo nikoli. Jsou jimi morální úsudky zakořeněné v lidské podstatě a kodifikace mezinárodního práva. Nicméně i Chomského intelektuální cvičení naráží na problémy, jak ostatně konstatuje i samotný autor: první fenomén ještě není dostatečně vyzkoumán a tudíž nepřipraven k aplikaci, zatímco druhý sice poskytuje jednoduchá a univerzální pravidla, nicméně ta nejsou dodržována či v některých případech zcela ignorována.

Přínosná pro tuto práci byla i monografie *Fighting Terror: Ethical Dilemmas* a článek *Is the War On Terror Just?* Alexe Bellamyho, profesora mírových studií na University of Queensland v Austrálii. Ten ve svých dílech kritizuje americkou reakci na 11. září a k teorii spravedlivé války přidává další kritéria, která mají zpřísnit a znesnadnit označování války za spravedlivou. Jeho závěry shodují s těmi J. B. Elshtain a M. Walzera, když píše, že teorie spravedlivé války nabízí morálnější optiku při zkoumání války než pacifismus či realismus. Válku proti teroru vedenou americkou vládou považuje za nespravedlivou, nicméně útoky na jednotlivé teroristy považuje za spravedlivé. Stejně jako ostatní myslitelé spravedlivé války i profesor Bellamy se uchyluje k subjektivním hodnocením.

Problematiku dronů, ale i ostatních robotických zařízení, podrobně zpracoval Peter W. Singer, bývalý zaměstnanec Pentagonu a konzultant amerického ministerstva obrany, CIA a Kongresu. Jeho komplexně pojatá publikace *Wired for War* odbornou i zábavnou formou informuje o historii a vývoji bezpilotních letadel, kterou zasazuje do politického, mezinárodního i etického kontextu v boji proti terorismu. Tato práce čerpá z jeho praktických znalostí v oblasti bezpilotních letadel získaných díky práci v mnoha amerických agenturách a také z teoretických úvah, které vede na jako ředitel Obranné iniciativy pro 21. století na Brookings Institution.

Významnou knihu, která přináší alternativní pohled na boj proti terorismu vedený bezpilotními letadly přímo ze zainteresovaných zemí konfliktu, představuje New Yorkský bestseller *Dirty Wars: The World is a Battlefield* Jeremy Scahill,

investigativního novináře píšícího pro magazín *The Nation*, který pokrýval už nespočet válečných konfliktů od Bosny po Afghánistán a Irák. J. Scahill zprostředkovává příběhy civilistů, kteří byli zabiti raketami z amerických bezpilotních letadel. Tato práce využívá Scahillových poznatků z Jemenu, kde formou rozhovorů s tamní populací zdokumentoval usmrcení dvou amerických občanů bezpilotními letadly.

Jakýmsi protikladem Scahillovy knihy *Dirty Wars* je publikace *Kill or Capture: The War on Terror and the Soul of the Obama Presidency*, jejímž autorem je Daniel Klaidman, korespondent časopisu *Newsweek*. D. Klaidman ve své knize předkládá těžký úděl 44. prezidenta, který navzdory čelícímu tlaku, se za každých okolností snaží rozhodnout správně a musí nést „břemeno“ války proti terorismu. B. Obamu velebí za jeho „vyvažování“ mezi „idealismem“ a „tvrdoostí“. Zatímco J. Scahill bezpilotní letadla silně kritizuje z pozice civilistů, kteří musí snášet válečnou realitu a na které je neprávem útočeno, D. Klaidman obhajuje ty, kteří útočí, ale v sebeobraně na teroristické útoky. Střet těchto dvou odlišných postojů se pokouší do této práce přinést ucelenější pohled na válku proti terorismu vedenou drony.

Dalším přínosným zdrojem pro tuto práci byly akademické články. Práce například reflektuje kritické otázky a volání po nových etických normách při nasazování dronů, které vznáší článek *Implications of Drones on Just War Theory* od profesora Daniela Brunstettera z California University a doktorky Meg Braun z Cambridge University. Polemika o efektivitě a přínosu útoků bezpilotních letadel ve válce proti terorismu z magazínu *Foreign Affairs* mezi Audrey K. Cronin, profesorkou veřejných politik na George Mason University, a profesorem bezpečnostních studií Danielem Bymanem, který vyučuje na Georgetown University, představuje další intelektuální přínos pro tuto práci. Jejich argumentační duel kriticky zhodnocuje pozitiva a negativa útoků bezpilotních letadel v globální válce proti terorismu. Poslední podkapitola práce, která se zabývá otázkami a problémy, jež teorie spravedlivé války nepokrývá, využívá poznatků profesorů z Rady pro mezinárodní vztahy Sarah Kreps a Micah Zenka. Ti varují před negativními následky proliferační bezpilotních letadel pro mezinárodní řád vzhledem k neexistenci pravidel pro jejich používání.

Neziskový sektor v práci reprezentují reporty lidsko-právních organizací Human Rights Watch a Amnesty International, konkrétně *A Wedding that Became a Funeral* z Jemenu, respektive *Will I Be Next?* z Pákistánu, které poukazují na tragické případy náletů dronů pro civilní obyvatelstvo. V této práci se dokumentace a doporučení těchto reportů promítají do zhodnocování kritérií *jus in bello*, diskriminace a proporcionality.

Děkuji Mgr. Hynkovi Melicharovi za odborné vedení práce, cenné rady a podněty k ní. Dále bych rád poděkoval mému psovi Fidovi a mé kočce Číbě za jejich neocenitelnou podporu ze zvířecí říše. V neposlední řadě slovy klasika „*děkuji všem, kdo mně nepomohli*“ (Zeman 2013).

2. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

2.1 Definice bezpilotních letadel a jejich nasazování

Americké ministerstvo obrany definuje bezpilotní letadla¹¹ (*unmanned aerial vehicles – UAVs*) jako *poháněná, letecká vznášedla udržovaná v letu aerodynamickým zdvihem po většinu letecké dráhy a naváděná bez posádky na palubě* (DoD 2014). Mohou být jednorázová nebo vícekrát účelová a mohou letět autonomně nebo být pilotovaná na dálku. Federální administrativa aviatické (FAA) k definici bezpilotního letadla přidává „*veškerou podporu vybavení, kontrolní stanice, datové spoje, dálkové měření, komunikaci a navigační vybavení nezbytné k ovládní těchto letounů*“. FAA tak definuje bezpilotní letadlo jako „*letící část celého systému, ovládanou pilotem skrze pozemní, kontrolní systém nebo ovládanou autonomně skrze palubní počítač*“.

Jeden z nejvíce používaných bezpilotních letadel v boji proti teroristům je dron Predátor (*Predator*). Scahill a Greenwald (2014) poznamenávají, že ačkoliv drony nejsou jedinou metodou k cílenému zabíjení¹², staly se tak četnými, že nyní představují standardní součást americké vojenské kultury. Predátoru se mezi piloty přezdívá nebeský lupič (*Sky Raider*), ale také nebeský násilník (*Sky Raper*), protože „*zabil mnoho lidí*“, jak vypověděl jeden z bývalých operátorů dronů. „*Když byly operatéri přiděleni k ovládní dronu Sky Raider, znamenalo to, že někdo zemře. Tento dron byl vždy nasazován na nejvíce prioritní mise*“ (Scahill, Greenwald 2014). Predátor, který má 27 stop na délku a váží 1 130 liber, podle jednoho pozorovatele vypadá jako „*létající vidlička na maso*“ (Singer 2009: 33). Toto bezpilotní letadlo vydrží ve vzduchu až 24 hodin a může vyletět až do výšky dvaceti šesti tisíc stop. Stojí zhruba 4,5 milionu dolarů a v porovnání s cenou jedné stíhačky F-22 si lze nakoupit 85 těchto přístrojů. Predátor je vybaven aplikací GPS a dvěma kamerami, jedna je určená pro denní světlo a druhá s infračerveným zářením pro noc.

Drony jsou ovládány dálkově přes satelit a jejich operatéri tak činí ze Spojených států, zejména z Nevady. V období 2000–2001 se ukázala bezzubost bezpilotních letadel, když CIA skrze ně několikrát zaznamenala přesuny Usámy bin Ládina v konvojích mezi tréninkovými kempy (Singer 2009: 34), nicméně tyto drony nemohly

¹¹ Taktéž nazývány bezpilotní systémy (*unmanned aerial systems*), dálkově pilotované systémy (RPAS – *Remotely Piloted Aerial Systems*) a zkráceně označovány pouze jako drony (*drones*).

¹² Definice cíleného zabíjení (*targeted killing*) je mnoho, kupříkladu právní poradce Mezinárodního výboru Červeného kříže Nils Melzer (2008: 5) definuje cílené zabíjení jako „*úmyslné násilné usmrcení jednotlivě vybrané osoby, s rozmyslem a záměrem zabít právě tuto osobu, za podmínky, že tato osoba není v držení útočníka, je-li toto usmrcení přičitatelné subjektu mezinárodního práva*“.

zasáhnout. Po 11. září byl tak dron vybaven *hellfire* raketami a brzo začal být nasazován v Afghánistánu a Iráku. Tommy Franks, velitel všech amerických sil v Afghánistánu na adresu Predátora prohlásil: „...je mým nejschopnějším senzorem v lovení a zabíjení vedoucích představitelů Al-Kájdý a Tálibánu a je kricky důležitý pro náš boj“ (Singer 2009: 34).

Ačkoliv je Predátor nejvíce nasazovaným dronem proti terorismu, existuje mnoho dalších bezpilotních letadel. Dalším je třeba *Global Hawk*, který svým vzhledem připomíná „létající velrybu albínku“ (Singer 2009: 36). Velmi oblíbeným je vůbec nejmenší dron, který má pouze 38 palců a váží čtyři libry, nesoucí jméno Havran (*The Raven*). Novou generací Predátora je Sekáč (*Reaper*), operátéry přezdívány „Blesk“ (Scahill, Greenwald 2014), který je zhruba čtyřikrát větší a devětkrát výkonnější než jeho předchůdce. Mezi zlepšení „Sekáče“ patří software Microsoft Windows, který poskytuje automatickou detekci objektů. Roku 2009 bylo ve službě už 28 těchto dronů, obzvláště v Afghánistánu pro případ, kdyby „nějaký vysoce postavený cíl vystrčil svoji hlavu z jeskyně“ (Singer 2009: 116). Společnost General Atomics představila už i následníka dronu *Reaper* nesoucí název *Avenger*. Tento prototyp bezpilotního letadla dokáže letět až třikrát rychleji než *Predator* a dvakrát rychleji než *Reaper* a unese až 3000 liber zbraní (Tamtéž).

Bezpilotní letadlo je jenom robot, nástroj a záležitost, k jakému účelu se použije. Vyjma monitorovacích a ozbrojených dronů existují i takové, které nemají na starost bezpečnost¹³, respektive válčení. Společnost Amazon například představila prototyp malého elektronického dronu, který bude dodávat zásilky namísto nákladních automobilů, což bude nejen rychlejší, ale i ekologičtější díky snížení emisí. Jedna společnost zase chce využívat bezpilotní letadla k doručování pizzy. Společnost Facebook Marka Zuckerberga vytvořila tým vědců z oblastí aeronautiky a komunikací nazvaný Connectivity Lab, který pracuje na iniciativě, jejíž cílem je rozšířit internet do všech koutů světa pomocí bezpilotních letadel. Podle prvních představ inženýrů se bude jednat o solárně poháněné drony, které vydrží levitovat ve vzduchu až několik let a budou tak suplovat funkci internetových vysílačů (Wall Street Journal 2014). Drony se dají prospěšně využít i při humanitárních katastrofách: po hurikánu Katrina hledaly přeživší v zaplaveném městě New Orleans; v budoucnu se uvažuje, že by bezpilotní letadla mohla posloužit i jako vzdušné vysílače signálu pro mobilní telefony, neboť při

¹³ Bezpilotní letouny se používají i na půdě USA, hlídají například na americké hranici s Mexikem a Kanadou.

bouřích a podobných katastrofách dochází k poničení signálních věží a výpadku proudu (Singer 2009: 41). Jeden řecký podnikatel zase vyvíjí bezpilotní letadla za účelem doručování léků nemocným v nedostupných oblastech Afriky, kde chybí dopravní infrastruktura.

I v civilním životě tak brzy pravděpodobně dojde na zkušenost s bezpilotními letadly. Alternativní pohled na komerční využití bezpilotních letadel nabídnul Hamid Dabashi (2013), profesor íránských studií a komparativní literatury na Columbia University, na svém facebookovém profilu: „*Drony brzy doručí vaši pizzu teplou a čerstvou, vaše knihy z Amazonu ihned a s přátelským úsměvem – vojenská logika kapitalismu je nekompromisní.*“

2.2 Terorismus a asymetrický konflikt

Důležitým pojmem, se kterým práce operuje, je terorismus. Po 11. září se s tímto termínem začalo inflačně nakládat nejen mezi laickou veřejností, ale také mezi odborníky¹⁴. Často tak terorismus začal být neoddelitelně a nesprávně spojován pouze s náboženským (islámským) terorismem, ačkoliv terorismů existuje minimálně tolik, kolik je motivací teroristického jednání. Z historie kromě zmíněného náboženského terorismu se subkategorii „islámský“¹⁵ existují i terorismy, které nosí přívlastky ultralevicový, etnoseparatistický, ale také ultrapravicový, kriminální, psychopatologický či ekologický. Kvůli množství pohnutek, institucí, akcí i protiakcí, které terorismus vytváří, pohání, nebo naopak potlačuje, neexistuje univerzální definice terorismu. Uchopení či definování pojmu terorismus, který představuje „*komplikovaný psychologický fenomén*“ (Suleiman et al. 2006: 38), znesnadňuje i jeho politizace a relativizace. Jelikož existuje spousta definic tohoto fenoménu, je třeba dát za pravdu Waltrovi Laqueurovi (2003: 22), který pro množství a komplikovanost terorismů navrhuje pracovat s více *ad hoc* definicemi tohoto jevu.

Tato práce primárně čerpá z typologizace politických terorismů tak, jak je ve sborníku *Terorismus: Válka proti státu* vymezil Suleimanov a kolektiv autorů. Útoky z 11. září spáchané al-Kájdou spadají do kategorie nestátního terorismu a subkategorie

¹⁴ Alex Schmid a Albert Jongman konstatovali, že „*v úsilí vymezit terorismus autoři vypsalí téměř tolik inkoustu, kolik aktéři terorismu prolili krve*“ (Schmidt, Jongman 2005: 8).

¹⁵ Zajímavý pohled na islámský terorismus nabízí třeba Charles Kurzman, profesor sociologie na Univerzitě v Severní Karolíně, ve své knize *The Missing Martyrs: Why There Are So Few Muslim Terrorists*. Ch. Kurzman poukazuje na fakt, že navzdory reálnému hněvu mladých Muslimů, který je způsobený imperialismem a západní podporou lokálních diktátorů, se z miliardy všech Muslimů a Muslimek na světě nechá pouze hrstka extrémisty naverbovat.

subverzivního terorismu revolučně náboženského, jehož motivem jsou náboženské změny s revolučními prvky. O něco složitější je zařazení útoků bezpilotními letadly na členy al-Kájdý. Zatímco vláda Spojených států, stejně jako řada expertů, označuje cílené zabíjení drony jako úspěšnou protiteroristickou strategii v reakci na činy z 11. září, obyvatelé blízkovýchodních zemí, ale i někteří akademici¹⁶ nálety dronů označují za ekvivalent terorismu. Dle typologie Suleimanova a kolektivu autorů by se dalo zabíjení americkými drony v Afghánistánu a dříve v Iráku označit za státní terorismus se subkategorií represivního okupačního terorismu, též zvaného barbarismus. Autoři jej charakterizují jako teroristické aktivity, které jsou „*uplatňované ústřední vládou či agresorem...na vojensky okupovaném území...za účelem likvidace ozbrojeného hnutí odporu... a za účelem dosažení konkrétních politických cílů*“ (Suleimanov et al. 2006: 45).

Nasazování amerických dronů v Jemenu, Somálsku a Pákistánu by zase šlo aplikovat na kategorii státního terorismu, která spadá do subkategorie subverzivního terorismu realizovaného státem, který je páchán „*speciálními jednotkami jednoho státu na svrchovaném území druhého státu za účelem potlačení či likvidace skupin či jednotlivců*“ (Tamtéž). Principy a kritéria teorie spravedlivé války jednoznačně pojem terorismus nevymezují, spíše určují, za jakých podmínek lze vstoupit do války, vykonávat ji a následně ukončit tak, aby mohla být považována za spravedlivou.

Jelikož se tato práce věnuje válce proti terorismu vedené americkými bezpilotními letadly, je potřeba alespoň zmínit definici terorismu tak, jak ji vymezují Spojené státy americké. Nicméně ani tento úkol se nejeví snadným. Každá z vládních agentur Spojených států (FBI, CIA, Oddělení pro domácí bezpečnost) používá jinou definici tohoto fenoménu. CIA následuje definici terorismu obsaženou v zákoně č. 22 amerického zákoníku, sekci 2656f(d):

- Termín „terorismus znamená promyšlené, politicky motivované násilí páchané proti civilistům subnárodními skupinami nebo tajnými agenty.
- Termín „mezinárodní terorismus“ znamená terorismus obsahující teritorium nebo občany více než jedné země.

¹⁶ Tento minoritní názor reprezentuje kupříkladu profesor Noam Chomsky 2013, který označuje bezpilotní letadla jako „*sebegenerují stroj na teror*“. Obecněji o „*vražedném dědictví kolonialismu*“ a „*zamlčování zločinů Západu*“ píše Noam Chomsky a naturalizovaný Američan českého původu Andre Vltchek v publikaci *On Western Terrorism: From Hiroshima to Drone Warfare*. Stejnou tematikou se zabývá i kniha *Western State Terrorism* editovaná Alexanderem Georgem.

- Termínem „teroristická skupina“ je chápána jakákoli skupina, která vykonává mezinárodní terorismus nebo obsahuje významné subskupiny, které vykonávají totéž.

Samotná FBI uznává, že neexistuje „*jediná, univerzálně platná definice terorismu*“. Podle Zákoníku federálních regulací je terorismus definován jako „*nezákonné použití síly a násilí proti osobám či majetku k zastrašení nebo donucení vlády, civilní populace nebo kteréhokoli segmentu za účelem prosazení politických nebo sociálních cílů*“ (28 C.F.R. Sekce 85). FBI dále dle 18 U.S.C. § 2331 rozlišuje terorismus domácí a mezinárodní podle původu, základny a cílů dané teroristické organizace.

„Mezinárodní terorismus“ představuje akty, které:

- Jsou násilné nebo nebezpečné lidskému životu a porušují federální nebo státní právo.
- Se zdají zamýšlené (i) k zastrašování nebo donucování civilní populace; (ii) k ovlivňování politiky a vlády zastrašováním nebo donucováním; (iii) k působení na vládu masovou destrukcí, atentáty nebo únosy.
- Nastávají primárně na území teritoriální jurisdikce USA nebo přesahují národní hranice

„Domácí terorismus“ představuje aktivity s třemi charakteristikami:

- Zahrnuje akty nebezpečné lidskému životu, které porušují federální nebo státní právo.
- Zdá se zamýšlený (i) k zastrašování nebo donucování civilní populace; (ii) k ovlivňování politiky a vlády zastrašováním nebo donucováním; (iii) k působení na vládu masovou destrukcí, atentáty nebo únosy.
- Nastává primárně na území teritoriální jurisdikce USA.

Ke druhému kritériu „domácího terorismu“ Oddělení domácí bezpečnosti (*Department of Homeland Security*) přidává další dva principy a za terorismus tak považuje aktivitu, jež (i) je nebezpečná lidskému životu nebo je potencionálně destruktivní ke kritické infrastruktuře nebo klíčovým zdrojům a (ii) je porušením kriminálních zákonů Spojených států jako celku nebo jednotlivých států.

Tento fakt, že ani vláda Spojených států nepoužívá jednu definici termínu terorismus, potvrzuje skutečnost, jak je pro akademickou obec či mezinárodní společenství obtížné nalézt konsensus na jedné jediné objektivní definici tohoto pojmu.

Dále je třeba vymežit o jaký konflikt se ve válce proti terorismu jedná. Kvůli „subjektivitě NATOcentristické definice“ (Suleimanov et al. 2006: 34) asymetrického konfliktu tato práce používá objektivní terminologické vymezení tohoto pojmu:

Asymetrický konflikt se vyznačuje strukturálními odlišnostmi mezi vojenskými potenciály nepřátelených stran, kdy jeden z oponentů využívá pro maximalizaci užitnosti svého vojenského potenciálu a zvýšení psychologického účinku radikálně odlišných prostředků, sleduje strukturálně odlišným vojenským a politickým cílům, resp. vychází z odlišných hodnot, přičemž volba asymetrických taktik či strategií může být buď objektivně danou skutečností nebo plodem racionálního uvažování. Důležitým zde může být poznatek některé ze nepřátelených stran, že nemá dostatek sil k porážce oponenta v otevřeném boji. Rozhoduje se proto pro využití taktik, které potlačí její slabiny a popřou nepřítelovy silné stránky. (Suleimanov et al. 2006: 35)

Válka vedená bezpilotními letadly proti terorismu, respektive státního aktéra (USA) proti nestátní entitě (al-Kájdá), jednoznačně splňuje tuto definici asymetrického konfliktu.

2.3 Válka proti terorismu optikou Obamovy administrativy

Dále je potřeba uvést, jaká kritéria Obamova administrativa k nasazování bezpilotních letadel ve válce proti terorismu používá. V září roku 2012 prezident B. Obama uvedl první detailnější popis toho, jak se rozhoduje při nasazování bezpilotních letadel. Reportérce Jessice Yellin v rozhovoru pro CNN sdělil, že při tajných amerických útocích dronů musí být splněno pět pravidel: za prvé to musí být cíl, který je autorizován americkými zákony; takový cíl musí být závažný, nikoli spekulativní; útok dronu proběhne pouze v situaci, pokud nelze danou osobu polapit dříve, než se rozhodne provést nějakou operaci proti USA; za čtvrté se při každé operaci musí dbát na vyhnutí se civilním obětem a za poslední, že američtí občané jsou chráněni ústavou a je jim zaručen soudní proces, nicméně pokud plánují proti USA teroristický útok, existuje legální ospravedlnění jim v tom zabránit a tedy jim tyto dvě ochrany odeprít (CNN 2012).

V únoru 2013 televizní stanice NBC uveřejnila uniknuvší tajné memorandum, dle kterého Obamova administrativa hájí útoky bezpilotních letadel podle mezinárodního a domácího práva. Podle tohoto memoranda jsou útoky dronů

ospravedlnitelné, pokud jsou splněna tři kritéria: vysoce postavený vládní činitel určí, že hrozí akutní hrozba, cíl nelze chytit a operace dronu je provedena v souladu s principy *jus in bello* (nezbytnost, rozlišení, proporcionalita a humanita).

V květnu stejného roku B. Obama zpřísnil kritéria pro útoky bezpilotních letadel kvůli rostoucí kritice médií a nevládních organizací, které informovaly o netransparentním procesu rozhodování při jejich nasazování. Ve svém projevu nazvaném *The Future of Our Fight Against Terrorism* na National Defense University B. Obama posluchače ujistil, že Spojené státy nemohou vést „věčnou válku“ a že jako každá válka i ta proti teroru musí jednou skončit, neboť si to „americká demokracie žádá“. Válku vedenou drony proti teroristům označil jako „spravedlivou“ a vedenou „v sebeobraně“ (Obama citován in The Guardian 2013a). Navázal tak na svou řeč v Oslu z roku 2009 při přebírání Nobelovy ceny míru, kde pravil, že válka může být považována za spravedlivou pouze tehdy, pokud je „posledním řešením, vedena proporcčně, v sebeobraně a pokud se snaží minimalizovat civilní ztráty“ (Obama 2009).

K již dříve známým pravidlům – snaha o vyhnutí se civilním oběťm a nemožnost cíl polapit – přidal prezident další dvě kritéria, která musí být naplněna, aby mohl být útok bezpilotním letadlem autorizován: i) úřady země, ve které se cíl nachází, nemohou nebo nehodlají danou hrozbu řešit a ii) k samotného útoku dronu neexistuje alternativa (Obama citován in BBC 2013). B. Obama také vyzdvihl přednosti dronů, jejich přesnost a proporcionalitu, oproti konvenčním zbraním, které jsou méně přesné než drony, a oproti přímému nasazení vojáků, které je zase vnímáno jako okupační síla. Americký prezident také oznámil dvě reformy, které zvýší transparentnost a legitimizují nasazování bezpilotních letadel. Tzv. *signature strikes*¹⁷, které započal prezident Bush junior v Pákistánu a Obama pak rozšířil i do Jemenu, budou nahrazeny *personality strikes*¹⁸. Další avizovanou změnou bylo předání exekutivního oprávnění pro cílené zabíjení pomocí dronů, které měla na starost CIA, armádě (Zenko 2013).

¹⁷ Při *signature strikes* bezpilotní letadla provádí útok na jedince, jehož jméno neznají. Namísto toho tyto zacílení jedinci odpovídají již dříve identifikovaným znakům chování, které USA spojuje s vojenskou, teroristickou aktivitou (Columbia Report 2012: 8).

¹⁸ U těchto zásahů dronů má být identita cíle známá.

3. TEORIE SPRAVEDLIVÉ VÁLKY

3.1 Tradice spravedlivé války

Za zakladatele teorie spravedlivé války je považován Aurelius Augustinus. Sv. Augustin sice strukturovaně nevymezil kritéria spravedlivé války, nicméně v jeho dílech lze jasně identifikovat následující elementy: a) trestající koncepce války spíše než obranná, b) posouzení zla ve válce z hlediska morálního zla jistých postojů či tužeb, c) hledání autorizace pro použití násilí buď to pozemské nebo božské, d) dualistická epistemologie, jež dává přednost spirituálnímu dobru, e) interpretace evangelických norem z hlediska vnitřních postojů, f) pasivní postoj k autoritě a sociální změně, g) používání biblických textů k legitimizaci účasti ve válce, h) analogická koncepce míru (Langan 1984: 24). Překvapující se může zdát fakt, že Augustin ve své teorii spravedlivé války nepředstavil žádný jednoznačný argument pro ochranu civilistů ve válce (Hartigan 1968: 203). Za hlubší analýzu stojí obzvláště teze a) a c), tedy kárné vedení války a autorita válku vyhlašující.

Augustin nechápe válku jako sebeobranu, nýbrž jako trestající úsilí iniciované zákonnou autoritou: „*když je třeba síly k potrestání, dobří muži vedou války, a je tomu tak v poslušnosti k Bohu nebo k jiné zákonné autoritě*“ (Augustin 1887: 301). Co se týká samotné autority vyhlašovat a vést válku, Augustin (1887: 301) dochází k závěru, že „*přirozený stav, který usiluje o mír lidstva, přikazuje, aby monarcha měl pravomoc vést válku, pokud to považuje za vhodné.*“ Augustin (1887: 301) charakterizuje „*opravdová zla války*“ jako „*láska k násilí, pomstychtivá krutost, zběsilé a neúprosné nepřátelství, divoký odpor a chťič po moci.*“ I přesto válku obhajuje kvůli třem důvodům: nastoluje pořádek, vede k míru a navíc to je „*provinění protivníkovy strany, které nutí moudré muže vést války*“ (Augustin 1950: 683). V roce 418 v *dopise 189* napsal Bonifácovi, že „*válka se vede kvůli míru*“ a „*že ji má vést jako mírotvorce*“. Násilí je vhodné, pokud se má člověk vypořádat s rebely, kteří odmítají mír. „*Válka je výsledkem nezbytnosti, tudíž necht' je válka nezbytný, nikoli volený prostředkem, který zabije válečné nepřátele*“ (Augustin 1955: 26–29).

Ve svém díle *De Civitate Dei* zase tvrdí, že mír je instinktivním cílem všech bytostí a dokonce je i konečným účelem války: „*Co jiného je vítězství než dobytí protivníkovy strany? A když je tohoto dosaženo, nastane mír. Dokonce i války tudíž jsou vedeny s mírem jako jejich objektem. Je tedy faktem, že mír je vytouženým koncem války*“ (Augustin 1984: 866).

Tomáš Akvinský, pokračovatel teologické tradice, vykrytalizoval z Augustinových myšlenek základní kritéria, na která pozdější i současní teoretici spravedlivé války navazovali. V *Sumě teologické* rozlišuje tři podmínky spravedlivé války. Za první válku musí začít a vést autorita, jako je vládce či stát, nikoli soukromá osoba. To proto, že starání se o *commonwealth* je svěřeno vládci, tudíž je jim svěřena i ochrana města, království nebo provincie jako jeho subjektů. Druhou podmínkou je spravedlivá pohnutka, tedy aby „*ti, jež jsou napadeni, si zasloužili být napadeni kvůli nějaké spáchané vině*“. „*Tak jako pravil Augustin: „spravedlivé války jsou obvykle definovány jak ty, které mstí zranění“*“. Za třetí je pro spravedlivou válku zapotřebí správného úmyslu k podpoře dobra a vyhnutí se zla. (Akvinský 1265: část druhé části, článek 1)

Antitezi k tradici spravedlivé války představil Thomas Hobbes v díle *Leviathan*. Ve svém *opus magnum* vykreslil přirozený stav jako „*stav války*“, ve kterém „*není místo pro průmysl, kulturu, obchod, umění ani společnost*“. V přirozeném stavu „*není nic nespravedlivé*“, (Hobbes 1992: 90) protože kde není obecná moc, tam není právo, *ergo* nemůže existovat ani nespravedlnost a převládá tak „*strach z násilné smrti, život člověka je opuštěný, nuzný, krátký a zlý*“ (Tamtéž: 89). Hobbesova negativní charakteristika lidstva¹⁹ tak popřela argument Aristotelův, že člověk je *zoon politikon*: zatímco včely a mravenci spolupracují ve prospěch společenství jako celku, člověk neustále soutěží o čest a úctu, navíc u něj vyvstává závist a nenávisť, což vede k válce (Hobbes 1990: 119). Dohoda mezi zvířátky jako jsou včely a mravenci je přirozená, naopak u člověka je umělá, a proto musí být ustavena „*obecná, suverénní moc*“, která lidi ochrání mezi sebou, ale i mezi různými společenstvími navzájem. Nastolením této moci dle Hobbese (1990: 119) vznikne „*commonwealth, civitas*“ a dojde k naplnění „*generace velkého smrtelného boha Leviathana, kterému vdčíme pod nesmrtelným Bohem, za náš mír a obranu*“.

Hledisko, ze kterého čerpá realistická škola a později i neorealisté, tkví v hobbesianském právu na válku. „*Kolonie jsou dětmi státu*“ (Hobbes 1992: 175) a válka je žádoucí, neboť dobýváním území stát bohatne. Ustavování Leviathana dle Hobbese (1990: 120–126) nastává dvojím způsobem: dobrovolně a násilně, v obou případech však ze strachu. Byť se Hobbes svými tezemi o válce blíží spíše realismu, částečně z něj čerpá i americká filozofka Jean Bethke Elshtain. Navíc někteří autoři,

¹⁹ Citát „*homo homini lupus*“ často mylně připisovaný Hobbesovi pochází z Komédie oslovské, jejíž autorem byl Titus Maccius Plautus.

například profesor Alex Bellamy, i v samotné teorii spravedlivé války nachází realistické prvky.

3.2 Moderní teorie spravedlivé války

3.2.1 Spravedlivá válka podle Jean Bethke Elshtain

J. B. Elshtain sice významně staví na argumentech sv. Augustina, ale zároveň se nechává inspirovat i myšlením T. Hobbesa. Na jedné straně tak velebí tradici spravedlivé války, která vychází z křesťanské teologie, na straně druhé kritizuje realistické pojetí moci, jak jej charakterizoval Machiavelli. Rozlišuje tak realisty, pacifisty a myslitele spravedlivé války. Pro první je rozhodující moc, pro druhé mír a pro třetí spravedlnost (Elshtain 2003: 56). Teorie spravedlivé války se svým morálním základem stojí na pomyslném kontinuu někde mezi utopistickým pacifismem a amorálním, mocí poháněným realismem.

Tradice spravedlivé války nesmí přijmout Machiavelliho mocenskou realpolitiku, která ignoruje spravedlnost a nenechává se ničím svazovat (Tamtéž). Stejně jako realismus tradice spravedlivé války musí odmítnout i paradigma pacifismu, poněvadž pacifisté hlásají, že *„násilí není nikdy řešení“*, *„boj nikdy nic neurovnal“* a že *„násilí pouze plodí zase násilí“* (Tamtéž: 53). Další vymezení filozofky J. B. Elshtain vůči pacifismu tvoří nezasazení míru a války do jejich absolutních kategorií dobra a zla: *„...mír by neměl být univerzálně velebený stejně jako válka by neměla být univerzálně odsuzovaná. Na obojí musí být nahlíženo kriticky“* (Tamtéž: 50). Empiricky platným výrokem autorky je i teze, že *„mnoho ohavností a nespravedlností se může ukrýt pod závoj ‚míru‘“* (Tamtéž: 50). Ukázkovým případem je vykonstruovaná *casus belli* k invazi do Iráku v podobě neexistujících zbraní hromadného ničení.

V reakci na útoky 11. září Elshtain argumentuje, že odpovědností vlády je zajistit bezpečnost a občanský mír, tedy něco, co Augustin nazývá *„pozemským mírem“* (*tranquillitas ordinis*). *„Předpokladem myšlení spravedlivé války je to, že válka někdy může být nástrojem spravedlnosti; válka může pomoci napravit masivní nespravedlnost a obnovit řád tam, kde tomu tak není, včetně neřádu, které samy sebe nazývají mír“* (Elshtain 2003: 50). Filozofka Elshtain stejně jako Augustin píše, že agresivní a expanzivní války jsou nepřijatelné, protože porušují občanský mír a rámc spravedlnosti.

²⁰ Augustin myslel rouškou míru Římany, kteří vytvořili poušť a nazvali ji mírem.

Na jednu stranu uznává, že Hobbesova válka všech proti všem je poněkud přehnaná, na stranu druhou se však jeho tezí zastává s tvrzením, že ti, kteří žijí v nepřetržitém strachu, se stávají izolovanými a ve strachu o svoji rodinu a své blízké konají kruté činy: „*pozemský mír, byť nedokonalý jaký jest, je lepší než Hobbesova noční můra všech proti všem*“. Na základě historických a filozofických premis tradice spravedlivé války Elshtain aplikuje teorii spravedlivé války na americkou válku proti terorismu: „*v tradici spravedlivé války ustavené sv. Augustinem leží konceptuální rámec pro interpretaci a analýzu americké války proti terorismu*“ (Tamtéž: 50).

Aby válka mohla být považována za spravedlivou, tedy v souladu s tradicí spravedlivé války jak ji vymezili její teoretici, musí splňovat dva principy: *jus ad bellum* a *jus in bello*. První jmenované, právo uchýlení se k válce, čítá pět kritérií, jež morálně ospravedlňují vojenskou reakci: Za prvé válka musí být otevřeně vyhlášena nebo autorizována legitimní autoritou; válka také musí být reakcí na specifický případ nespravedlivé agrese na lid nebo na nevinnou třetí stranu, nebo bojována pro „*just cause*“; válka musí začít se správnými úmysly; válka musí být poslední intencí po tom, co jsou ostatní možnosti k obraně hodnot vyčerpány; válka by neměla být vedena bez reflexe, zdali má obstojnou šanci na úspěch. K násilí by se také nemělo přistupovat lehce a experimentálně (Tamtéž: 57–58). Proporcionalita a diskriminace jsou kritérii principu práva ve válce. První z kritérií znamená, že použitá síla v konfliktu má být úměrná povaze hrozby, zatímco druhé kritérium představuje diferenciaci/rozlišení mezi *combatants* a *noncombatants*²¹ (Tamtéž: 65).

Co se týká kritiky teorie spravedlivé války, J. B. Elshtain (2003: 62) cílí do vlastních řad a uznává, že mezi představiteli teorie panují neshody ohledně různých aspektů. Uvádí dva příklady: bombardování Japonska a Německa ke konci druhé světové války. V prvním případě panuje téměř absolutní shoda, že použití atomových zbraní k bombardování měst Nagasaki a Hirošima porušuje fundamentální princip *jus in bello*: imunitu civilistů; už jen kvůli zvoleným prostředkům²² tak vedení války ze strany spojenců nebylo „*spravedlivé*“, tedy slučitelné s teorií spravedlivé války. Méně shody mezi teoretiky panuje na bombardování německých měst. Zatímco Elshtain se

²¹ Nebojovníky historicky byly ženy, děti, staří a nemocní, neozbrojené osoby a odzbrojení váleční vězni (Elshtain 2003: 65).

²² Elshtain vylučuje použití biochemických, biologických nebo „proti-populačních“ nukleárních zbraní proti civilistům ve spravedlivé válce (Elshtain 2003: 69–70). Naopak podle harvardského profesora historie Nialla Ferguseona (2011: 235) „*jeden z největších vynálezů západní civilizace*“ snížil rozsah a destruktivnost války zejména ke konci druhé světové války, vyhnutím se „*kravé obojživelné invazi*“ Japonska.

k „saturačnímu bombardování“ staví kriticky, Michael Walzer jej schvaluje: „*povaha nacistické hrozby byla tak velká, že porušení limitů při použití daných prostředků je přijatelné*“ (Walzer 2006: 253–254).

3.2.2 Spravedlivá válka podle Michaela Walzera

Pro profesora Michaela Walzera (2004: 9), stejně jako pro J. B. Elstain, je válka někdy ospravedlnitelná a vždy podléhá morální kritice. První je odmítáno pacifisty, kteří věří, že válka je kriminálním činem, zatímco druhé je popíráno realisty, pro které je „*ve válce stejně jako v lásce vše spravedlivé*“. Teoretici spravedlivé války se vymezují, jak již postulovala J. B. Elstain, vůči oběma těmto paradigmátům. Klíčové adjektivum „*just*“ M. Walzer (2004: 10) chápe ve smyslu ospravedlnitelný/á, obhajitelný/á, dokonce morálně nezbytný/a vzhledem k ostatním alternativám. Samotnou teorii spravedlivé války pak chápe jako „*jazyk*“, kterým se „*mluví o válce*“. Každou jednotlivou válku tak podrobuje kritériím teorie a vede o nich debaty. M. Walzer (2004: 22) spravedlivou válku také přirovnává k „*dobré vládě*“: „*existuje hluboká a permanentní tenze mezi tímto adjektivem a substantivem, nikoli však nezbytný protiklad mezi nimi*“. Když se reformátoři dostanou k moc a vylepší vládu, je třeba uznat zlepšení a když zůstanou u moci příliš dlouho a „*imitují své předchůdce*“, je nezbytné být připraven ke „*kritice jejich chování*“. Teorie spravedlivé války neomlouvá žádnou konkrétní válku a ani jí neustupuje. Naopak je navržena dodržovat „*konstantní kontrolu*“ a „*imanentní kritiku*“ (Tamtéž: 22).

M. Walzer se ztotožňuje s principy teorie spravedlivé války – *jus ad bellum* a *jus in bello* – tak, jak je vymezili středověcí myslitelé a ti současní, včetně J. B. Elstain, přijali. První jmenovaný princip se vztahuje na důvody, proč státy válčí (agrese a sebeobrana), a druhý na prostředky, kterými tak činí (dodržování nebo porušování pravidel válčení). Pro *jus ad bellum* Walzer (2006: 21) udává adjektivní charakter: válka je buď spravedlivá (*just*) nebo nespravedlivá (*unjust*), zatímco *jus in bello* určuje adverbiální povahu: válka je vedena spravedlivě (*justly*) či nespravedlivě (*unjustly*). Každý z principů je na sobě „*nezávislý*“, což kupříkladu znamená, že spravedlivá válka může být vedena nespravedlivě a *vice versa*. Spáchání agrese je zločinné, ilustruje Walzer (2006: 21), nicméně i agrese je aktivita, která podléhá pravidlům; stejně jako je správné se bránit agresí, ale i tato obrana podléhá morálním omezením. Pro Walzera je tento „*dualismus jus ad bellum a jus in bello*“ středobodem všeho, co je nejproblematictější na morální realitě války.

K principům *jus ad bellum* a *jus in bello* M. Walzer přidává princip třetí, tedy *jus post bellum*; spravedlnost po válce má zajistit *peacemaking*, vojenskou okupaci a politickou rekonstrukci (Walzer 2004: 13). Vyjma rozšíření principů spravedlivé války, M. Walzer (2004: 13) volá i po více vojenských intervencích v kontextu „*velkého počtu nedávných hrůz*“²³, což se dá vykládat dvouznačně. Na jednu stranu by mezinárodní společenství mělo v případech genocid, pogromů či etnických čistek zakročit, avšak vždy multilaterálně; zde platí kritérium kvantity: čím více států akci podpoří, tím větší legitimacy nabírá a naopak. Na druhou stranu však hrozí zneužití humanitární intervence pod záminkou imperialismu, jak upozorňuje třeba profesor Pavel Barša 2005: 25. Spravedlivá válka byla dříve argumentem religiozního centra proti pacifistům na jedné straně a proti svatým válečníkům (křižákům), kteří vedli vlastní verzi džihádu, na straně druhé. Nicméně v moderní době má teorie spravedlivé války světskou povahu, byť původně vycházela z katolického myšlení (Walzer 2004: 4).

Stejně jako J. B. Elshtain i M. Walzer (2004: 5) se vymezuje proti realistům, kteří chápou válku jen jako mocenský prostředek nejen bez zákonných, ale hlavně bez morálních omezení. Konkrétně odsuzuje machiavelistické vládce, kteří „*hlásali právo na válku kdykoli to uvážili za nezbytné*“, což v praxi znamenalo, že „*válčili kdy chtěli*“ a „*jak chtěli*.“ Princové bojovali za národní zájem, což nebylo nic jiného, než suma moci a bohatství. Tito vládcové se podle Walzera navrátili k římské maximě, která hlásala, že v období války zákony mlčí (*inter arma silent leges*). Toto období obecně považovalo argumenty o spravedlnosti za moralizující, nevhodné pro anarchické podmínky mezinárodního společenství.

Při aplikaci teorie spravedlivé války podle Walzera hrozí dva problémy: „*radikální relativizace*“ a „*absolutizace*“ její terminologie. Relativisté například argumentují, že nové technologie sice zabijí méně lidí, ale to samotné nevyovídá o tom, kdo ti lidé jsou a zdali jejich zabití je spravedlivé. Také poznamenávají, že není možná shoda na termínech jako je spravedlnost, vinna nebo nevina. Tyto relativistické úvahy v duchu fráze: „*Pro jednoho teroristu je pro druhého bojovník za svobodu*“ M. Walzer (2004: 13) odsuzuje, poněvadž v takovém případě není prostor pro teorii a principy, dle kterých se filosofové a teoretici mohou řídit.

Léta byla teorie spravedlivé války používána ke kritice amerických vojenských akcí, avšak nyní bývá používána generály k vysvětlení a ospravedlnění těchto akcí,

²³ M. Walzer má na mysli masakry a etnické čistky v Bosně a Kosovu, Rwandě, Sudánu, Sierra Leone, Kongu, Libérii a Východním Timoru.

čemuž je podle M. Walzera nutno zabránit. Jednu z možností jak odolat těmto apologetům, je učinit z imunity civilistů ještě silnější pravidlo, avšak Walzer (2004: 13) varuje, že se nesmí stát nástrojem v rukou „absolutistů“²⁴, kteří by pravidlo interpretovali takto: veškeré zabíjení civilistů je vražda; tudíž jakákoli válka vede k zabíjení civilistů a je nespravedlivé, ergo válka je nespravedlivá. Taková argumentace by opět vedla jen k pacifismu, ze kterého teorie spravedlivé války původně jako částečný protiklad vznikla. Teorie spravedlivé války je „doktrínou radikální odpovědnosti“, protože činí odpovědné politické a vojenské lídry nejen v kontextu dobra svého vlastního lidu, ale i nevinných žen a mužů protivníkovy strany. Teoretici spravedlivé války naléhají, že ve válce jsou věci, které jsou morálně nepřijatelné. Nicméně boj samotný nemůže být morálně nepřijatelný. „Spravedlivá válka musí být z principu válkou, tedy bojem, který je možný vykonávat“ (Walzer 2004: 14).

M. Walzer (2004: 10–11) odráží dvě kritiky, kterým čelí nejen on, ale i ostatní představitelé teorie spravedlivé války. První z nich je osočení, že ti, kteří teorii brání a aplikují, válku moralizují, čímž jí činí snáze vykonatelnou. Nicméně on a jeho kolegové se snaží válku zbavit stigmat, aby mohli na ni racionálně aplikovat daná kritéria. To ji podle Walzera (2004: 10) nečiní o nic morálnější. V každé válce se zabíjí, ale podle teorie spravedlivé války existují takové konflikty, které kritéria splňovat budou a bude jim tedy náležet přívlastek „spravedlivý“. Kdyby kupříkladu byla použita vojenská síla ve Rwandě k zabránění pogromů, byla by to bývala spravedlivá válka, píše M. Walzer (2004: 11). A pokud by tuto válku moralizoval úsudek, že je spravedlivá, a tedy snáze použitelná, tak „si přeji, aby tomu tak v Africe roku 1994 bylo“ (Tamtéž).

Druhá kritika se zaobírá faktem, že teorie spravedlivé války se soustředí jen na dílčí události a uniká jí širší rámec. Například u americko-britské invaze Iráku se teorie soustředila na inspekce, odzbrojování, skryté zbraně a pak na jednotlivé bitvy, zatímco nereflektovala americké imperiální ambice a globální boj o zdroje a moc. Ale toto M. Walzer vyvrací, argumentující, že i tyto otázky teorie zohledňuje: „agresivní války, války dobývacího charakteru, války rozšiřující sféry vlivů s cílem vytvářet satelity, války pro ekonomický rozmach – všechny tyto války jsou nespravedlivé“ (Tamtéž). Profesor Walzer také bývá obviňován z nekonzistentnosti postojů. Je mu třeba vyčítáno, že podporoval válku proti Tálibánu v Afghánistánu, ačkoliv dříve vystupoval proti válce

²⁴ J. B. Elshtain (2003: 50) souhlasí: „tradice spravedlivé války poskytuje komparativní, nikoli absolutní spravedlnost.“

ve Vietnamu. Tato argumentace je podle M. Walzera (2004: 12) stejně mylná jako kdyby doktor, který diagnostikoval jednomu pacientovi rakovinu, by byl nucen poskytnout stejnou diagnózu každému dalšímu pacientovi. „*Tak jako stejná medicínská kritéria poskytují jiné diagnózy, tak i stejná morální kritéria přináší jiné posudky v různých válkách*“ (Tamtéž).

3.2.3 Mezinárodní právo a limity teorie spravedlivé války podle Noama Chomskeho

Polemiky mezi představiteli teorie spravedlivé války probíhají tzv. uvnitř teorie samotné a nevyvracejí ji jako celek. Kriticky na celou teorii, respektive na její vypovídací hodnotu, zdali válka je či není spravedlivá, pohlíží profesor Noam Chomsky. Analyzuje podmínky, které J. B. Elshtain pro teorii spravedlivé války vymezila. Zatímco kritéria „ochrany civilistů“ a „použití síly až po prozkoumání všech ostatních možností“ považuje za rozumná, staví se proti podmínkám, že „válka musí být otevřeně vyhlášena nebo autorizována legitimní autoritou“ a že „válka musí začít se správným úmyslem“, která považuje za „prázdná“ (Chomsky 2006a: 2). První dvě kritéria, byť „rozumná“, nemají v některých případech relevanci. Třetí i čtvrtou podmínku odmítá jako „prázdnou“, neboť „*deklarace války agresorem nevypovídá nic o spravedlivosti války*“ a „*dokonce i ti nejhorší kriminálníci prohlašují správné úmysly*“. Chomsky (2006a: 2) tak dochází k závěru, že paradigma Elshtain neobstojí ani podle jejich vlastních kritérií.

N. Chomsky kritizuje i Michaela Walzera. Stejně jako u Elshtain i u Walzera lze jen těžko najít nějaký argument, který by přeměnil relevantní fakta v důkaz: „*Walzerovy argumenty se spoléhají na premisy typu ‚zdá se mi absolutně ospravedlnitelné‘ nebo ‚věřím‘ nebo ‚není pochyb‘*“ (Chomsky 2006b: 55). M. Walzer například píše o bombardování Afghánistánu jako o „*triumfu teorie spravedlivé války*“ a bombardování Srbska nazývá „*nekontroverzním případem spravedlivé války*“, ale ani v jednom nepodpírá svá tvrzení fakty nebo přesvědčivými premisami. N. Chomsky si neklade otázku, jestli tyto zásahy byly správné nebo špatné, ale co o nich teorie spravedlivé války vypovídá. Podle Chomskeho „*nic*“, poněvadž její teoretici, v tomto případě Walzer, poskytuje jen tvrzení, že státní násilí bylo „*nekontroverzně ospravedlnitelné*“ a veškeré následky jsou bezpochyby vinnou „*oficiálního nepřitele*“ (Chomsky 2006a: 1–2).

N. Chomsky na druhou stranu souhlasí s Walzerovy závěry, ke kterým došel v knize *Just and Unjust Wars*, protože je v podstatě chápe jako podobné s ideami

obsaženými v Chartě OSN. Profesor Chomsky také uznává tvrzení Walzera (i Elshtain), že válka je někdy nezbytná, což prvního jmenovaného vylučuje z kategorie pacifistů, pro které je válka vždy špatná a nespravedlivá. M. Walzer vyjmenovává několik případů, kde není pochyb o aplikaci teorie spravedlivé války, avšak Chomsky (Tamtéž: 2) mu vyčítá jeho selektivnost²⁵ a ptá se, proč některé případy zmíněné jsou a jiné ne. Dostává se tak ke konstatování, že teorie spravedlivé války nehraje velkou roli v posuzování konfliktů, neboť selekce a aplikace kritérií se redukuje na „*osobní preference*“ (Tamtéž: 3). O spravedlivé válce se z teorie spravedlivé války tak „*dozvíme jen málo*“. N. Chomsky namísto teorie spravedlivé války nabízí dvě alternativní paradigmaty – intuitivní morální úsudky a kodifikace mezinárodního práva, dle kterých lze účinněji posuzovat, zdali válka je spravedlivá či nikoliv.

První fenomén představuje něco, co dříve bylo nazýváno „*morální filosofie*“, a v moderních termínech je popsáno jako „*morální psychologie*“ (Chomsky 2006a: 3). Lingvista z MIT zmiňuje Davida Huma, který usuzoval, že lidské morální úsudky jsou rozvázané: neustále jsou lidmi systematicky používány k novým okolnostem, jež jsou srozumitelné i ostatním. Tudíž i ony musí být založeny na obecných principech, které jsou součástí lidské povahy, ačkoliv za hranicí „*původních instinktů*“. Chomsky (2006a: 3) tento postřeh Huma považuje za správný a tudíž hodný úsilí vývoje do něčeho, co by mělo být nazváno „*gramatikou morálního úsudku*“. To je něco jako výzkum principů, které jsou nějak zakódovány v lidských mozcích a dovolují produkovat a chápat lingvistické výrazy široké škály a využívat je způsobem, který je vhodný k různým okolnostem a srozumitelný ostatním (Tamtéž). Tyto principy, Chomsky navrhuje, musí být univerzální, tudíž zakořeněny v lidské povaze jako jsou základy pro nabytí jakéhokoli jazyka. Tyto jazykové principy a morální úsudky jsou součástí lidské genetické výbavy. Na základě *Teorie Spravedlnosti*²⁶ Johna Rawlse provedl John Mikhail, profesor práva na Georgetown University, empirické zkoumání morálních úsudků v myšlenkových experimentech²⁷. Chomsky se v tomto ohledu také odvolává na harvardského primatologa a kognitivního vědce Marca Hausera, jenž se zabývá obecnými myšlenkami o „*morálním orgánu*“, který je analogický k lidskému orgánu

²⁵ „Walzer neuvádí izraelskou invazi Libanonu vedenou navzdory příkazům Rady bezpečnosti, a která měla více než stokrát více obětí během dvacet dvou leté okupace jižního Libanonu než ruská okupace Československa“ (Chomsky 2006a: 2).

²⁶ Výzkum morálních schopností vedl John Rawls, americký morální a politický filosof pozdního 20. století, jež se explicitně spoléhal na analogii dvou lingvistických teorií, které byly rozvinuty v 60. letech minulého století.

²⁷ Jeho kniha – *Morální gramatika: Rawlsova lingvistická analogie a kognitivní věda morálního úsudku* – odhaluje, že intuice v těchto případech jsou typicky okamžité a reflexivní u dospělých i dětí.

a další subkomponent kognitivního systému, které jsou klíčovou součástí lidské biologické povahy (Chomsky 2006a: 3–4). Navzdory velmi příznivým výsledkům těchto experimentů tento přístup, který by „*mohl poskytnout základy pro podstatnější teorii spravedlivé války*“, zůstává spíše úkolem pro budoucnost (Tamtéž: 4).

Druhou alternativu vedle intuitivních morálních úsudků k teorii spravedlivé války představuje kodifikace mezinárodního práva. Vyjma Haagských konvencí z roku 1907 si profesor všimá hlavně zákonů z období po druhé světové válce, jimiž jsou Charta OSN, Ženevské konvence a Norimberské principy – později přijaté Valným shromážděním OSN. Charta OSN (1945: kap. 7, článek 51) zakazuje „*hrozbu nebo použití síly*“ vyjma dvou případů: povolení Radou bezpečnosti nebo „*v sebeobraně*“ proti „*ozbrojenému útoku*“ dokud Rada nejedná. Fráze „*ozbrojený útok*“ je interpretována principem Daniela Webstera, který rozšiřuje pojem na případy, kdy „*nezbytnost*“ pro akci je „*urgentní, naléhavá, ohromující, neumožňující žádnou jinou volbu a uvážením*“ (Webster citován in Council on Foreign Relations 2002). Norimberský tribunál (1946: svazek 22) odsoudil každé jiné použití síly jako „*válečný zločin*“, v podstatě „*nejvyšší mezinárodní zločin*“, který se od jiných válečných zločinů liší tím, že v sobě „*zahrnuje veškerá akumulovaná zla*“.

K potencionální aktualizaci těchto dokumentů N. Chomsky poznamenává, že Vysoký panel OSN v prosinci 2004 vydal report, jehož závěrem bylo: „*článek 51 nepotřebuje ani rozšíření, ani omezení svého dlouho chápaného rámce*.“ Článek „*nemá být ani přepsán či znovuinterpretován*“ (OSN 2004: 13). Ke stejným závěrům došel i světový summit OSN (2005: 22) o rok později: „*relevantní ustanovení Charty jsou dostačující k řešení hrozeb mezinárodnímu míru a bezpečnosti*.“ Summit dále podpořil „*odpovědnost jednat a pomoci státům vybudovat kapacitu, aby mohly chránit své populace před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti, a asistovat těm, kteří jsou pod tlakem dříve než krize a konflikty vypuknou*“ (Tamtéž: 30). Summit nepřidělil žádné nové „*právo na intervenci*“ individuálním státům nebo regionálním aliancím ať už pod humanitární nebo jinak deklarovanou záminkou, a nevytvořil žádnou „*odpovědnost chránit*“.

Vysoký panel OSN z prosince 2004 dosáhl stejného závěru, který byl dle Chomského (2006a: 4) interpretace specificky namířen na „*intelektuální třídu a praxi států na Západě*“ v posledních letech. Panel OSN (2004: 55) také konstatoval: „*Pro ty nedočkavé [s vyhlášením článku 51 vhodného tak, jak je formulován] odpověď musí být taková, že ve světě plném vnímaných potencionálních hrozeb, risk pro globální řád*

a norma neintervence na které je stále založený, jsou zkrátka příliš velké pro legalitu unilaterální preventivní akce, odlišné od kolektivně podpořené akce, aby byly přijaty. Dovolení konat jednomu, znamená dovolit tak činit všem.“ Touto větou OSN podle Chomského předpokládá princip univerzality: „totiž že klademe na nás stejné standardy, jako klademe na druhé, pokud ne ještě striktnější.“ „To je asi nejelementárnější morální truismus a základ teorie spravedlivé války, pokud tato teorie má být brána vůbec vážně. Tento princip je nicméně naprosto odmítnut elitou intelektuálů, morální a politickou kulturou nejmocnějších států a explicitně zavržen oficiální doktrínou, včetně vykladačů i zastánců teorie spravedlivé války“ (Chomsky 2006a: 4).

Princip univerzality pro N. Chomského představuje jakousi základní kostru teorie spravedlivé války. V tomto duchu připomíná slova Roberta H. Jacksona, vrchního soudce rady pro stíhání zločinů v Norimberku, o základech nejen teorie spravedlivé války, ale i jakékoli seriózní teorii morální: *„pokud jisté akty porušení smluv jsou zločiny, jsou to zločiny ať už je spáchají Spojené státy nebo pokud je spáchá Německo a my nejsme připraveni položit takový zákon kriminálního chování proti ostatním, jaký bychom nebyli ochotni použít i proti nám. Nikdy nesmíme zapomenou, že záznam, dle kterého soudíme tyto obžalované, je stejný, podle kterého bude historie soudit zítra nás. Podat těmto obžalovaným otrávený pohár je stejné jako přiložit ho i k našim ústům“* (Jackson citován in Rockwood 2007: 74).

R. H. Jackson také navrhnul mezinárodnímu vojenskému tribunálu, že „agresor“ má být stát, který první provede *„invazi svých ozbrojených sil, ať už válku vyhlásí nebo nikoliv, na území jiného státu“* (Jackson 1945: 293–294). Tímto Chomsky (2006a: 5) opět poukazuje na nedostatky současné teorie spravedlivé války, protože tyto úvahy zcela absentují z dominantní intelektuální a morální kultury na Západě, ačkoliv Západ sám bez obtíží tyto úvahy aplikuje na oficiální nepřátele. Profesor Chomsky však mluví jen v obecné rovině a neuvádí konkrétní případy, které by jeho závěry podepřely. Činí tak přesně to, co vyčítá J. B. Elshtain a M. Walzerovi.

Podle Chomského existují tři pohledy na koncepty spravedlivé války. Prvním z nich je vědecká literatura, která se teorií spravedlivé války zabývá, nicméně z té se člověk spíše než o spravedlivé válce dozví o *„převládajícím morálním a intelektuálním klimatu, ve kterém žijeme“* (Chomsky 2006a: 5). Za druhé to jsou vědecké výzkumy do nitra morální psychologie a její kořeny v lidské povaze, které v budoucnu mohou poskytnout důležité poznatky. Ty by měly být v centru pozornosti v diskuzích o spravedlivé válce, avšak tyto výzkumy jsou teprve v počátečních stádiích.

V neposlední řadě užitek přinesly kodifikace mezinárodního práva války, které dodnes mají „význačný civilizační efekt“ (Tamtéž), avšak propast mezi deklarovanými ideály a praxí²⁸ je příliš velká na to, aby mohla být tolerována.

²⁸ Chomsky (2006a: 5) uvádí Thúkydidovu maximu, která v praxi navzdory mezinárodnímu právu znamená, že „silní činí, co mohou, zatímco slabí trpí, co musí“, což potvrzuje i výrok prezidenta Johna Adamse, že „moc si vždy myslí, že má velkou duši a rozhled za obzor slabých“.

4. APLIKACE TEORIE SPRAVEDLIVÉ VÁLKY NA VÁLKU PROTI TERORISMU VEDENOU DRONY

4.1 Princip *jus ad bellum* (kritéria uchýlení se k válce)

Podle *principu jus ad bellum* teorie spravedlivé války válka nabývá adjektivní povahy „spravedlivá“, pokud naplňuje pět kritérií k jejímu se uchýlení. Těmi jsou: spravedlivý důvod, legitimní autorita, správný záměr, pravděpodobnost úspěchu a poslední možnost.

4.1.1 Spravedlivý důvod (*just cause*)

Dle J. B. Elshtain je kritérium spravedlivého důvodu k válce proti terorismu naplněno. Teroristické útoky z 11. září představují dostatečnou *casus belli*, poněvadž „*teroristické činy se zaměřují na rozvrácení občanského míru*“ a „*nereagovat na ně by bylo velmi nezodpovědné zanedbání povinnosti*“ (Elshtain 2003: 59). Odlišný názor zastává N. Chomsky, který tuto válku cynicky interpretuje jako následky hrubého porušení doktríny mafie. Neúprosná doktrína mafie, eufemisticky nazývána „*důvěryhodnost*“, je dle Chomského (2013) hlavním principem mezinárodní politiky: „*Když kmotr, tedy USA, vydá nařízení, ostatní se musejí podřídít, jinak ponesou následky. [Pro mafii] je totiž příliš nebezpečné dovolit neposlušnost*“ a Spojené státy by ji bývaly byly ztratily, kdyby v reakci na 11. září tvrdě nezasáhly.

K určení, zdali válka proti terorismu vedená bezpilotními letadly naplňuje spravedlivý důvod, je zapotřebí zvážit, jak poznamenává Alex Bellamy, vícero morálních kritérií²⁹ v současném kontextu. Nicméně i tento teoretik dochází k závěru, že je velmi problematické rozhodnout, co představuje spravedlivý důvod pro válku proti terorismu, když ani neexistuje shoda na tom, co terorismus vlastně je. Jak bylo poznamenáno v úvodu této práce, existuje spousta definic terorismu. Zatímco Spojené státy považují al-Kájdú za teroristickou organizaci, někteří Pákistánci³⁰ a Jemenci³¹ za terorismus naopak považují kampaň bezpilotních letadel. Ačkoliv útoky z 11. září bezpochyby naplňují alespoň obecná kritéria terorismu a i samotná Rada bezpečnosti OSN je tak označila, neznamená to, že USA disponují spravedlivým důvodem pro

²⁹ A. Bellamy (2005: 283) navrhuje další kritéria pro zhodnocení spravedlivého důvodu: msta na dříve vykonaném zločinu, obnovení dobra, které bylo nespravedlivě uzmuuto, reakce na násilí na přirozeném řádu, potrestání pachatelů a obrana společenství a prevence nespravedlnosti.

³⁰ K. Khan (2013) přichází s vlastní definicí terorismu, podle které útoky bezpilotních letadel představují klasický příklad terorismu a Barack Obama je dle ní „*největším teroristou na světě*“.

³¹ Ali Abdullah Abdulsalam, jemenský kmenový šejk, označuje bezpilotní letadla jako „*terorismus, který straší naše ženy a děti*“ (Scahill 2013: 466).

vedení války proti terorismu pomocí dronů. U tohoto kritéria objektivnímu zhodnocení brání normativní soudy. Kritérium spravedlivého důvodu k válce proti terorismu vedené bezpilotními letadly nelze prohlásit za naplněné, poněvadž ani samotní teoretici spravedlivé války se v tomto ohledu neshodnou.

4.1.2 Legitimní autorita (*legitimate authority*)

G. W. Bush vyhlásil válku proti teroru proti všem, kteří teroristy schovávají nebo jim napomáhají, a v této válce B. Obama navázal. Společná rezoluce amerického Kongresu ze 14. září 2001 autorizovala válku „*proti těm národům, organizacím a osobám, které plánovaly, autorizovaly a spáchaly teroristické činy, které se odehrály 11. září, nebo jim napomáhaly. Toto se vztahuje i na ty, kteří takové organizace či osoby přechovávají, aby se předešlo budoucím činům mezinárodního terorismu proti USA*“. Schválení této rezoluce naplňuje kritérium vyhlášení války legitimní autoritou tak, jak to teorie spravedlivé války vyžaduje. Nicméně i toto kritérium je velmi problematické. Co vypovídá o válce to, když je vyhlášena státní autoritou? Kupříkladu v březnu 2014 Ruské federální shromáždění, Duma a Rada federace, schválilo anexi ukrajinského Krymu; podle teorie spravedlivé války by toto kritérium bylo stejně tak naplněno, jako když americký Kongres schválil válku proti terorismu. Kritérium legitimní autority je svým charakterem anachronické, neboť se jeho povaha vztahuje na tisíce let staré války, kdy ještě neexistovalo žádné mezinárodní společenství a tudíž ani mezinárodní právo.

Zajímavé intelektuální cvičení proto nabízí srovnání tohoto kritéria s mezinárodním právem, které bylo převážně formováno v minulém století. V současnosti to totiž jsou instituce tvořící mezinárodní řád, které představují legitimní autoritu k povolení válečného konfliktu. Válka proti terorismu vedená bezpilotními letadly, stejně jako válka v Afghánistánu či Iráku, je vedena mezinárodním konvencím navzdory. Rada bezpečnosti OSN ani jeden ze tří zmíněných konfliktů rezolucí neschválila. Ani článek 51 Charty a ani pokusy o jeho novelizaci v letech 2004 a 2005, dle kterého je možné vést válku „*v sebeobraně*“ proti „*ozbrojenému útoku*“ v „*urgentním, naléhavém a nezbytném případě*“ dokud Rada nejedná, nebyl v případě války proti terorismu naplněn. Rada v roce 2001 vydala rezoluce 1368 a 1373. Ta první razantně odsuzuje útoky z 11. září jako „*teroristické útoky*“, nikoli „*ozbrojený útok*“, který by byl v souladu s článkem 51 Charty na sebeobranu, byť právo na ni nevylučuje. Rezoluce 1373 zmiňuje „*právo jedince nebo kolektivu na sebeobranu*“, nicméně dodává, že jakákoli reakce Spojených států musí být „*v souladu s Chartou OSN*“.

Válka by tedy musela být přímo schválena Radou, což nebyla, nebo by se na ni musel vztahovat článek 51 Charty, což se také nestalo. Nehledě na to, že agentury OSN periodicky kritizují Spojené státy za nasazování bezpilotních letadel proti podezřelým militantům. V poslední kritice z 27. března 2014 panel OSN pro lidská práva po USA požadoval, ať zavedou více „*dohledu*“ a „*transparentnosti*“ do programu útoku dronů a také necht' stíhá všechny ty, kteří se podíleli na nezákonných zabitích. Experti z 18 zemí výboru také vyjádřili obavu nad tím, že Spojené státy nevysvětlily kritéria a ani nepředstavily legální podklady pro útoky bezpilotních letadel.

Podle teorie spravedlivé války je kritérium vyhlášení války proti terorismu legitimní autoritou naplněno, neboť tak učinil americký Kongres. Nicméně toto kritérium neobstojí v konfrontaci s mezinárodním právem. Vypovídající hodnota tohoto kritéria, jak poznamenal třeba N. Chomsky, je devalvována tím, že jakýkoli režim může válku vyhlásit, ať už je demokratický nebo nikoli; to však samotné vyhlášení války nečiní ani spravedlivé ani legitimní, natož podle mezinárodního práva legální.

4.1.3 Správný záměr (*right intention*)

J. T. Johnson and J. B. Elshtain upřednostňují kritéria spravedlivé příčiny a správného záměru před kritérii poslední možnosti a pravděpodobnosti úspěchu. Naopak A. Bellamy, D. Brunstetter, N. Crawford a T. Nardin volají po přísnějším zhodnocení kritéria spravedlivého důvodu a také snižují význam kritéria správného záměru.

Podle Elshtain (2003: 61) invaze do Afghánistánu jako prvotní reakce na 11. září potvrzuje i vedení války se správným úmyslem – „*potrestání pachatelů a zabránění jim vraždit civilisty v budoucnu*“. Spravedlivý záměr demonstruje na příkladu Japonska po druhé světové válce. Podle filozofky prosazení síly ve jménu spravedlnosti vedlo ke světu, který byl „*méně násilný a více spravedlivý*“. To stejné platí i u Spolkové republiky Německa. Kontruje jí Eva Bellin (2002), profesorka politologie na City University of New York, správně poznamenávající, že příznivé podmínky pro mír a rozvoj demokracie, které se vyskytly u poválečného Západního Německa a Japonska, byly natolik unikátní, že se již pravděpodobně nikdy nebudou opakovat. Těmito podmínkami jsou: dřívější demokratická zkušenost, specifický stupeň hospodářského vývoje, poráženecká a otevřená psychika obyvatelstva, možnost úplného zničení v případě nepodřízení se a ochota elit spolupracovat s okupační mocností. Autorka konstatuje, že žádný z těchto faktorů, které byly v kombinaci nezbytné pro úspěch nastolení demokracie, hospodářského rozvoje a sociálního smíru v Západním Německu

a Japonsku, není přítomen u Iráku, natož u Afghánistánu.

Kritérium správného záměru se jeví jako jedno z nejproblematičtějších pro analýzu, jelikož jeho normativní pojetí neumožňuje jeho kritické zhodnocení. Ve válce proti teroru vedené bezpilotními letadly samotná Obamova administrativa deklaruje správný záměr k jejich užívání: potrestání teroristů, kteří plánují útoky na americké cíle. Otázka je, jestli deklarovaný správný záměr povede k úspěchu, tedy dalšímu kritériu *jus ad bellum*.

4.1.4 Pravděpodobnost úspěchu (*probability of success*)

Pokud je toto kritérium chápáno jako dílčí cíl, tedy jestli útoky bezpilotních letadel úspěšně zasáhnou označený cíl při nulovém ohrožení vlastních vojáků, je naplněno stoprocentně. Jak argumentují profesor Brunstetter a doktorka Braun (2011: 343): absence risku pro pilota zvyšuje úspěch mise dronu. Navíc drony se mohou dostat do míst, kam se vojáci, tradiční letadla či bombardéry nedostanou. Jsou i přesnější v rozlišování mezi teroristy a civilisty.

Pokud je ovšem toto kritérium bráno komplexně, tedy zdali válka proti terorismu vedená bezpilotními letadly má dobrou šanci na úspěch, nelze zatím nalézt jasnou odpověď. Na problém, že každá historická událost je svým způsobem specifická, upozorňuje americký filozof libanonského původu Nassim Nicholas Taleb. Ten ve své knize *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable* dochází k závěru, že historie je „*neprůhledná*“ a „*rozostřená*“ jejím zpětným vnímáním. Podle tohoto profesora by se lidé sice měli ponaučovat z historie, nicméně sám se nechává inspirovat „*útokem na historismus*“ z pera filozofa K. H. Poppera, když doporučuje, aby se význam historie a ostatních sociálních věd snížil na úroveň „*estetiky a zábavy*“, jako je třeba „*sběr motýlů nebo mincí*“ (Taleb 2010: 171). K predikci a chápání současného světa se N. N. Taleb (2010: 171) staví velmi skepticky, poněvadž „*lidský druh trpí iluzí, že všemu rozumí a domnívá se, že dokáže zhodnotit aktuální jevy ve světě, který je mnohem komplikovanější a náhodný, než si vůbec dokáže představit*“.

Kritérium šance na úspěch války proti terorismu vedené bezpilotními letadly se částečně prolíná s principem vedení této války, tedy s kritérii proporcionality a diskriminace. Tato kritéria, která jsou zkoumána níže, zhodnotí šanci na úspěch zkoumané války.

4.1.5 Poslední možnost (*last resort*)

Kritérium posouzení ostatních možností před válkou jako je vyjednávání, nebylo po 11. září možné, protože „*co má člověk dělat s Bin Ladinem a al-Kájdou, když nejsou nikomu odpovědní, nejsou organizovanou entitou k vyjednávání, natož suverénním státem*“, argumentovala Elshtain (2003: 61). Ve shodě s ní je i Michael Walzer (2004: xiv), podle kterého k dialogu musí být dva a těžko lze vyjednávat s někým, jehož „*telefonní sluchátko na druhé straně je vyvěšené*“. Richard Falk (2001), emeritní profesor z Princeton University, souhlasí se svým kolegou M. Walzerem v tom, že pachatelé teroristických činů z 11. září nemohou být spolehlivě neutralizováni „*nenásilnými či diplomatickými prostředky*“. Proto je nezbytná „*vojenská akce*“, která sníží hrozbu jakéhokoli opakování takovýchto činů.

Opačný, opatrnější názor zastává Alex Bellamy (2008: 50), profesor mírových studií na australské univerzitě v Queenslandu, který doporučuje, aby se s terorismem zacházelo jako s „*kriminálním problémem*“, spíše než s „*aktem války*“. Příkladem bylo souzení pachatelů bombového útoku na madridské vlaky a londýnské metro. Takový přístup má několik výhod oproti vedení války proti teroru: „*nejen že to je efektivnější, ale také legitimnější, přesnější a levnější*“. Profesor N. Chomsky (2011: 55–56) argumentuje podobně: existuje „*vhodný*“ a „*legální*“ způsob, jak nakládat s trestnými činy nehledě na jejich vážnost. Na příkladu útoků IRA demonstruje, že když tato organizace pokládala bomby v Londýně, „*nikdo nenavrholo bombardování Západního Belfastu nebo Bostonu*“, odkud přicházela velká část finančních prostředků pro tyto činy. N. Chomsky tak stejně jako A. Bellamy doporučuje, aby reakcí na terorismus bylo dopadení a souzení viníků a pídění se po příčinách, které je k terorismu vedly.

Pokud už by se válka proti terorismu měla vést, dodává A. Bellamy (2008: 50), „*musí být legitimní, jinak vytvoří ještě více teroristů*“. Profesor N. Chomsky (2013) varuje před stejným problémem, útoky bezpilotními letadly dokonce nazývá „*self-generating terror machines*“. Poměrně neobvyklý konsensus teoretiků spravedlivé války ohledně naplnění kritéria poslední možnosti v rámci války proti terorismu tak narušuje A. Bellamy a kritik teorie N. Chomsky. Pokud je tedy toto kritérium bráno jen optikou teorie spravedlivé války, lze jej s výjimkou A. Bellamyho prohlásit za naplněné, byť opět naráží na konvence mezinárodního práva, jak bylo poznamenáno výše.

4.2 Princip *jus in bello* (kritéria vedení války)

Princip *jus in bello* zahrnují dvě kritéria, jejichž naplnění je nezbytné pro označení války jako „spravedlivě“ vedené, tedy nabytí adverbialní povahy, jak píše M. Walzer. Jsou jí mí diskriminace, tedy maximální rozlišení mezi militanty a civilisty, a proporcionalita nasazení síly v kontextu dané hrozby. Zejména co se týká prvního kritéria, mají Spojené státy v nasazování dronů stále na čem pracovat (Brunstetter, Braun 2011: 347).

4.2.1 Diskriminace (*discrimination*)

Oba současní myslitelé spravedlivé války, J. B. Elshtain i M. Walzer, hájí kritérium diskriminace, tedy že ochrana civilistů ve válce má být maximální. Nicméně se oba shodují, že k úmrtí civilistů dochází v každé válce a nelze proto toto kritérium brát absolutně. J. B. Elshtain (2003: 67) konstatuje, že americká válka proti terorismu je v souladu s kritériem diskriminace, neboť americká armáda záměrně na civilisty neútočí. Brunstetter a Braun (2011: 348–349) dochází k závěru, že útoky dronů „pravděpodobně“ způsobily „méně poškození“ pro civilisty ve srovnání s masovým nasazením pozemních vojsk v Afghánistánu a Iráku. Snížení civilních obětí připisují dvěma faktorům. První z nich je možnost monitorování ze vzduchu a druhým je technické vybavení dronů, které dovoluje menší zásahy než „nepředpověditelé a nestabilizující efekty“ vzdušného bombardování nebo invaze.

Avšak Brunstetter a Braun (2011: 350) upozorňují i na nevýhody útoků bezpilotních letadel ve válce proti terorismu. Tito experti identifikují tzv. „separační faktor“, který mezi operátorem dronu a spřátelenými vojáky v terénu vytváří tenze. První jmenovaný cítí odpovědnost za toho druhého, ačkoliv je tisíce kilometrů od potencionálního nebezpečí vzdálen, a tento psychologický efekt vytváří tlak na jeho chybovost při útoku. Výzkumy psychologů (Retina 2008; Bumiller 2011; Chow, Writer 2013) ukazují, že operátoři dronů trpí stejným, dokonce někdy i vážnějším válečným stresem a posttraumatickým syndromem, než vojáci v terénu.

Profesorka S. Kreps a analytik N. Zenko (2014: 70) z Rady pro mezinárodní vztahy varují před „morálním hazardem“, který je způsoben „oddělením pilota od nebezpečí“. Totiž že kvůli imunitě pilota je pro civilního důstojníka snazší autorizovat útok dronu, než kdyby bylo letadlo s posádkou na palubě. Fakt, že operátorům bezpilotních letadel nehrozí žádné nebezpečí, by měl ještě „více přispět k zpřísnění kritéria diskriminace“ (Brunstetter, Braun 2011: 351). S touto tezí souhlasí i profesor

A. Bellamy (2005: 289), kritizující Spojené státy, že „*upřednostňují hodnotu vlastních vojáků před životy civilistů protivníka*“, což je v přímém rozporu s kritériem diskriminace tak, jak jej popsal M. Walzer.

Ten se také zmiňuje o etickému dilematu absolutní imunity operátorů dronů a ohrožení civilistů. Podle M. Walzera (2006: 14) neexistuje princip teorie spravedlivé války, který by takovýto válečný postup zakazoval. Navíc „*dokud armáda přesně cílí na vojenské cíle, vojáci mají právo bojovat z bezpečné vzdálenosti*“. To ovšem neplatí pokud civilisté žijí blízko těchto cílů, pak je imperativem „*přizpůsobit politiku bombardování*“, aby byl minimalizován „*risk*“, který je na civilisty uvalen (Tamtéž: 17). M. Walzer v tomto ohledu vzpomíná i na výrok Alberta Camuse: „*jeden nemůže zabít, pokud není sám připraven zemřít*.“ Ačkoliv se tento argument nevztahuje na vojáky v bitvě, kde je cílem zabít nepřátele a zachovat sama sebe, A. Camus „*má pravdu*“ v tom, že vojáci musí být připraveni zemřít, což je ovšem slučitelné s kroky k zachování vlastních životů.

M. Walzer obecně zastává pragmatický názor ke kritériu diskriminace. Jedna z lekcí války ve Vietnamu byla, že „*jakmile jsme ve válce, musíme ji vést spravedlivě, abychom si neznepřátelili civilní populaci, jejíž politická podpora je nezbytná pro vojenské vítězství*“ (Walzer 2004: 10). Doporučuje tak, aby byl brán „*morální ohled*“ na civilisty, kteří jsou v nebezpečí, poněvadž to je kriticky nezbytné pro vítězství širší podpory pro jakoukoli moderní válku. Pokud by USA měly dbát na radu profesora Walzera, je třeba analyzovat veřejné mínění v zemích, kde americká bezpilotní letadla v rámci války proti terorismu zasahují.

V roce 2012 z průzkumu³² provedeném Pew Research Center ve dvaceti zemích vyplynulo, že populace 17 z nich většinově odmítá unilaterální protiteroristickou politiku B. Obamy vedenou bezpilotními letadly v Pákistánu, Jemenu a Somálsku. Pouze ve Spojených státech samotných většina populace (62 %) schvalovala nasazování dronů proti militantům, zatímco 28 % mělo opačný názor. Poněkud reprezentativnější výzkum³³ přinesla tatáž společnost v roce 2013, kdy se dotazovala v 39 zemích z Evropy, Latinské Ameriky, Asie, Afriky a Blízkého východu. Výzkum poprvé zahrnoval

³² Průzkum provedla americká společnost Pew Research Center v rámci projektu Globální postoje v období mezi 17. 3 až 20. 4 2012 ve 20 zemích. Rozhovory byly vedeny po telefonu a tzv. tváří v tvář. Vzorky byly členěny národně od 800 do 3200 tazatelů podle počtu obyvatel jednotlivých států. Statistická chyba se pohybovala v rozmezí 3–5 %.

³³ Průzkum provedla americká společnost Pew Research Center mezi březnem a dubnem 2013 ve 39 zemích. Rozhovory byly vedeny po telefonu a tzv. tváří v tvář. Vzorky byly členěny národně od 700 do 3226 tazatelů podle počtu obyvatel jednotlivých států. Statistická chyba se pohybovala v rozmezí 3,3–7,2 %.

i veřejné mínění Pákistánu, kde se 68 % vyslovilo proti nasazování bezpilotních letadel a pouze 5 % dotazovaných tuto strategii schvalovalo. Podpora Američanů zůstala poměrně neměnná: 61 % obyvatel bylo pro a 30 % proti bezpilotním letadlům. Nicméně ve zbytku světa přetrvávala výrazná nepodpora nasazování dronů proti extrémistům; ve 31 z 39 zkoumaných zemí se alespoň polovina veřejností vyslovila proti útokům bezpilotních letadel v Pákistánu, Jemenu a Somálsku. Stejný názor sdílely alespoň tři čtvrtiny v 15 zkoumaných zemích. Naopak politiku dronů vyjma zmíněných Spojených států většinově podporovalo pouze obyvatelstvo Izraele a Keni s šedesátičtyřmi, respektive padesátišesti procenty.

Neexistenci sociologických dat³⁴ z Jemenu alespoň částečně suplují veřejné výpovědi pozůstalých obětí útoků dronů z této země a Pákistánu v americkém Kongresu. Historicky první slyšení na půdě Spojených států o útocích bezpilotních letadel v inkriminovaných zemích proběhlo v soudním výboru Senátu v dubnu 2013. Farea al-Muslimi, jemenský novinář a aktivista, referoval o „*příchodu války proti teroru*“ do jeho rodné vesnice Wessab, kde raketa z bezpilotního letadla zabila člena al-Kájdý Hameeda Meftaha, také známého jako Hameeda al-Radmiho (Senát 2013). Vesničané byli „*velmi našťvaní*“, protože když Spojené státy věděly, kde al-Radmi přebývá, mohly jej zatknout. Kdyby to prý bývali byli věděli, al-Radmiho by prý „*zatkli a předali úřadům*“ sami bez „*zranění, destrukce a smrti*“ způsobené raketou z dronu (Tamtéž: 4). Tamní obyvatelé byli také „*rozrušení*“ a měli „*strach*“, poněvadž nevěděli, že dotyčný je členem teroristické organizace a že je na seznamu CIA ke zneškodnění (Tamtéž: 3). Také o tom neměli ponětí ti, kteří v tu dobu, kdy byl zabit, byli s ním a taktéž zahynuli.

Al-Muslimi dále vypověděl, že dříve jeho sousedé měli o Americe dobré mínění, poněvadž jim vykládal své zkušenosti ze studií v USA; nyní jsou jejich „*duše*“ naplněny „*psychologickým strachem a terorem*“ a bojí se, že jejich domov může být kdykoli bombardován americkými bezpilotními letadly (Tamtéž: 3). To, čeho dříve radikálové ve vesnici Wessab nemohli dosáhnout, tedy rekrutace vesničanů do al-Kájdý, nyní útok dronu zajistil během okamžiku, líčil al-Muslimi: „*v mé vesnici nyní převládá intenzivní hněv a rostoucí nenávisť vůči Americe. Někteřím svým spoluobčanům ani nemohu říct, že mám americké přátele a že navštěvuji Spojené státy*“ (Tamtéž 8).

³⁴ Pro Somálsko sociologická data neexistují vůbec. K dispozici je pouze hrubý odhad útoků dronů a počet jejich obětí. V období mezi lety 2000–2014 proběhlo 5 až 8 útoků bezpilotních letadel, které zanechaly 10–24 mrtvých, z toho jednoho civilistu (Kancelář investigativní žurnalistiky 2014).

Jemenec také v Senátu vypovídal o zkušenostech, které mu o útocích bezpilotních letadel sdělili ostatní občané. V květnu 2012 americký bezpilotní letoun v Jemenu omylem zabil Muneera Muhammeda, který se zrovna připravoval na svatbu. Ačkoliv nebyl členem al-Kájdy, tato organizace se pokoušela naverbovat Muhammedovy pozůstalé, aby „pomstili jeho smrt“ (Tamtéž: 4). Al-muslimi také svědčil o události ze 17. prosince 2009, kdy americké bezpilotní letadlo zabilo 40 civilistů včetně čtyř těhotných žen ve vesnici al-Majalah (Tamtéž: 5). Muž ve středním věku z města Rad'a al-Muslimimu pověděl: „*Dříve matky dětem říkaly, ať jdou do postele, nebo že zavolají otce rodiny. Nyní se hrozí slovy: běž do postele nebo zavolám letadla [drony]*“ (Tamtéž: 7).

Na základě těchto případů a ostatních zkušeností s útoky amerických bezpilotních letadel al-Muslimi dochází k závěru, že útoky dronů jsou v boji proti terorismu kontraproduktivní a že tuto válku Spojené státy „*prohrávají*“, neboť drony „*pomáhají destabilizovat*“ Jemen a „*vytváří prostředí*“, ze kterého al-Kájda „*těží*“ (Tamtéž: 5). Nejen civilní oběti, které vyvolávají „*nesmírný hněv*“ a „*animostu*“ vůči USA u jemenského obyvatelstva, ale také útoky, které teroristy minou, al-Kájdu posilují, protože radikálové se pak stylizují do role „*hrdinů*“ přeživších úder „*nejmocnější armády světa*“ (Tamtéž: 7). Ani pokud raketa dronu zasáhne určený cíl, tedy člena al-Kájdy, neznamena to pro válku proti terorismu úspěch, protože v takovém případě je zabitý v očích většiny populace vnímán jako „*mučedník*“. Z těchto důvodů je strategie nasazování bezpilotních letadel proti teroristům „*neúspěšná*“ a Spojené státy „*selhávají*“ v boji o „*srdce a mysl*“ jemenského lidu. Al-Muslimi dodává: „*tuhle válku nemůžete [USA] vyhrát zkrátka tím, že zabijete více lidí protivníkovy strany.*“ (Tamtéž: 7) Ve své výpovědi v Senátu na závěr zformuloval několik doporučení: zastavení všech útoků bezpilotních letadel, omluvení se pozůstalým rodinám civilistů, finančně kompenzovat rodiny nevinných lidí³⁵, kteří útokem dronu zahynuli, v každé vesnici, kde byl útok dronu proveden, nechť USA postaví školu nebo nemocnici, ať vesničané poznají i něco jiného, než je smrt a destrukce způsobená raketami amerických bezpilotních letadel (Tamtéž: 8).

Druhé slyšení svědků zásahů amerických dronů před Kongresem se odehrálo

³⁵ I v tomto ohledu propaganda al-Kájdy vítězí nad politikou USA tím, že pozůstalým obětem vyplácí za útoky dronů odškodné. Například ve městě Ja'ar dala vlastníkově poškozeného domu 38 000 saudských riyalů. Obamova administrativa naopak odmítá vyplatit rodiny mylných útoků dronů a omluvit se jim (The New York Times 2013a). Jemenský byznysmen Salim al-Barakani, jehož dva bratři, učitel a opravář mobilních telefonů, zahynuli útokem dronu, se svěřil deníku The Washington Post (2012), že al-Kájda si tamní lid získává také tím, že pohřbívá oběti dronů.

v říjnu 2013 za účasti³⁶ pěti kongresmanů, z nichž všichni byli Demokraté³⁷. Svědčit přiletěl Pákistánec Rafeeq ul Rehman s jeho dvěma dětmi o smrti jeho matky Mamany Bibi, která byla v říjnu 2012 „rozcupována na kousky“ (Amnesty International 2013: 18) dvěma *hellfire* raketami z amerického bezpilotního letadla³⁸, když se svými třemi vnoučaty na poli sbírala úrodu. R. Rehman se kongresmanů ptal, jak má jako učitel vysvětlit dětem něco, co sám nechápe, a to, proč drony zabily jeho matku a zranily jeho děti: „*Jak mám vysvětlit dětem, že dron se nevrátí a nezabije je také?*“. Dále vypověděl, že nejen on, ale i mnoho jeho přátel přišlo o své blízké včetně žen a dětí. „*Bezpilotní letadla*“, podle něj, „*nejsou odpovědí*“ [na terorismus]. Kdyby měl Rehman možnost mluvit s B. Obamou, požádal by ho o „*mírové ukončení*“ toho, co jeho vláda vykonává. Svoji výpověď v Kongresu ukončil prosbou, ať „*americká veřejnost*“ zachází s Pákistánci jako „*s rovnými*“ a nechť americká vláda Pákistáncům přidělí „*stejný status bytosti s lidskými právy, jaké mají její vlastní obyvatelé; my nezabíjíme ani dobytek takovým způsobem jako Spojené státy zabíjí lidi ve [pákistánské oblasti] Waziristanu pomocí dronů*“.

Po skončení výpovědi Allan Grayson, vedoucí slyšení a silný kritik válek v Iráku a Afghánistánu, konstatoval: „*Invaze z oblohy se neliší od invaze ze země. Nikdy bychom neměli souhlasit s tím, že naše děti a naši milovaní jsou přijatelnou ‚vedlejší škodou‘ (collateral damage)*“. Zatímco kongresman J. Schakowsky souhlasil s požadavky Amnesty International a Human Rights Watch na větší transparentnost o programu cíleného zabíjení, reprezentanti R. Holt a J. Conyers plédovali za vyšetřování útoků dronů. (The Guardian 2013b)

V listopadu 2013 v Kongresu vypovídal Faisal bin Ali Jaber z Jemenu o útoku bezpilotního letadla ze srpna 2012, které zabilo jeho švagra a synovce. Salem Ahmed bin Ali Jaber, švagr Faisala, tři dny před útokem dronu měl v mešitě ve vesnici Khashamir kázání namířené proti al-Kájdě. O dva dny později za ním přišli tři členové

³⁶ Na líčení se nemohl dostavit Shahzad Akbar, obhajující právník rodiny Rehman, který sice třikrát o vízum do země žádal, avšak pokaždé mu bylo zamítnuto. S. Akbar, spolupracovník britské lidskoprávní organizace Reprieve a ředitel pákistánské organizace pro základní práva, obvinil USA, že mu vízum nechce udělit z politických důvodů. Také uvádí, že předtím, než začal hájit Rehmanovu rodinu, neměl s vízem do Států problém, dokonce měl americké diplomatické vízum na dobu dvou let.

³⁷ Rush Holt z New Jersey, Jan Schakowsky z Illinois, John Conyers z Michiganu, Rick Nolan z Minnesoty, a Allan Grayson z Floridy, který rodinu do Washingtonu pozval a slyšení předsedal.

³⁸ Podle nevládních organizací a oficiálních zdrojů pákistánské vlády Spojené státy v Pákistánu mezi lety 2004–2013 provedly 330 až 374 útoků bezpilotními letadly, které zabily 400–900 civilistů a nejméně dalších 600 dalších vážně zranily (Amnesty International 2013: 7) Spojené státy toto odmítají s tvrzením, že pouze hrstka lidí zemřela střelami z dronů. Vláda USA navíc argumentuje, že tyto útoky jsou „*konzistentní s domácím i mezinárodním právem*“ (The Guardian 2013b).

této organizace, aby si s ním o tom promluvili. Imám si vzal s sebou na ochranu svého bratrance a Faisalova synovce Waleeda Abdullaha, policejního důstojníka. Když se dali do řeči, všech pět mužů a jednoho velblouda „na kousky rozsekaly“ rakety z amerického dronu. Útok, který ve vesnici způsobil „paniku“, se odehrál den po svatbě Faisalova³⁹ syna (The New York Times 2013a). Tento případ poukazuje na tragické zanedbání kritéria diskriminace, tedy rozlišení mezi civilisty a militanty. Paradoxem je, že se jednalo o spojence USA – imáma, který hlásal toleranci a mír a odvracel své spoluobčany od extrémistické al-Kájdý. Svědčící Faisal také vyřkl obavy, že útoky bezpilotních letadel v Jemenu „posilují větší militantství“ a „hněv“ vůči Americe.

S jeho výpovědí tak opět vyvstala otázka, jestli útoky dronů ve válce proti terorismu nevytvářejí více nepřátel než spojenců. Nabeel Khoury (2014), bývalý americký zástupce vedoucího mise v Jemenu, konstatoval: „Útoky bezpilotních letadel zajisté odstraňují pár ‚bad guys‘, ale také zabijí velký počet nevinných civilistů. Vzhledem k jemenské kmenové struktuře Spojené státy každým zabitým členem AQAP dronem generují zhruba 40–60 nových nepřátel“. Ali Abdullah Abdulsalam, kmenový šejk z oblasti jižního Jemenu, potvrdil tuto domněnku amerického diplomata. Americkému investigativnímu reportérovi J. Scahillovi (2013: 466) řekl, že „Spojené státy chápou al-Kájdu jako terorismus a my zase za terorismus považujeme drony“⁴⁰, „protože „létají ve dne v noci, straší ženy a děti, ruší spánek lidí. To je terorismus.“ Praxi teoreticky potvrzuje profesorka veřejné politiky a odbornice na terorismus Audrey K. Cronin (2013: 44–46) z George Mason University s tvrzením, že útoky bezpilotních letadel posilují propagandu al-Kájdý a mohou vytvářet více nepřátel.

Opačný názor oproti N. Khourymu, A. Abdulsalamovi nebo A. K. Cronin v otázce, zdali politika dronů generuje více teroristů, zastává vedoucí protiteroristické divize CIA, který se deníku The Washington Post (2011) chvástal, že CIA „ty zlosyny [militanty Al-Kájdý] zabijí rychleji, než se stihají množit“. S ním souhlasí i zastánce útoků bezpilotních letadel ve válce proti terorismu Daniel Byman (2013: 32), profesor bezpečnostních studií na Georgetown University, který tvrdí, že drony odvádějí „skvělou práci“, neboť teroristům odpírají „útočiště“. Navíc podle New American

³⁹ Faisal vypověděl, že jeho dcera, která byla blízko úderu dronu, byla tak traumatizovaná, že tři týdny „nevylezla z postele“. Matka jednoho z mrtvých mužů upadla do kómatu, když se o útoku dozvěděla, a o měsíc později zemřela. (The New York Times 2013a)

⁴⁰ Vyjma bezpilotních letadel, které zabijí civilisty, to jsou právě nevybuchlé „cluster bombs“, jež zabijí děti, uvedl Abdulsalam. Když on a ostatní kmenoví vůdcové požádali jemenskou vládu a USA o odstranění tříštivých bomb, které drony vypouští, nedostalo se jim žádné pomoci. Také dodal: „Za zabijení jemenských občanů žádáme od Spojených států kompenzaci, stejně jako u případu Lockerbie. USA byly od Libye finančně kompenzovány, zatímco Jemen za útoky dronů není“ (Scahill 2013: 466).

Foundation bezpilotní letadla zneškodnily již 3300 členů al-Kájdý, Talibánu a ostatních džihádistů v Pákistánu a Jemenu (Tamtéž: 33).

Další svědectví, tentokrát v britském a posléze Evropském parlamentu, podal Pákistánec Karim Khan. Americký bezpilotní letoun útočící na jeho dům v prosinci roku 2009 zabil jeho syna Hafize Zaenullaha, bratra Asifa Iqbala⁴¹ a přítele Khaliqa Dada. V březnu 2014, když se měl vydat do Evropy svědčit, byl unesen⁴², mučen a po osmi dnech propuštěn. K. Khan, jak cynicky poznamenal Robert Fisk (2014), dříve spáchal dva „*trestné činy*“: za první po útoku dronu na jeho dům podal trestní oznámení proti nasazování amerických bezpilotních letadel v zemi, obviňující je z vraždy podle domácího práva. Druhý Khanův „*zločin*“ spočíval v tom, že se chystal do Evropy reportovat o amerických útocích dronů v Pákistánu. Ve svém projevu v britském parlamentu K. Khan vyzval poslance, aby podpořili jeho úsilí⁴³ prohlásit útoky bezpilotních letadel za ilegální a přesvědčili USA, aby s nimi skoncovaly. Také varoval, že zabíjení civilistů bezpilotními letadly je „*kontraproduktivní*“ a v Pákistánu vytváří „*protizápadní*“ nálady (The Guardian 2014).

Mark Halperin a John Heilemann (2013) v knize *Double Down: Game Change 2012* o amerických prezidentských volbách píše, že Barack Obama na jednom setkávání svých poradců pravil: „*Vypadá to, že jsem opravdu dobrý v zabíjení lidí [bepilotními letadly]...ani jsem nevěděl, že mi to tak půjde*“. V kontrastu proti takovému to neoficiálnímu sdělení a zmíněným svědectvím pozůstalých po útocích bezpilotních letadel vyznívají slova prezidenta Obamy (2013), že „*před každým útokem [dronu] musí být téměř jisté, že žádní civilisté nebudou zabiti nebo zraněni...vybíráme takovou akci, která s nejmenší pravděpodobností povede ke ztrátě lidského života*“. Jsou-li oficiální Obamova prohlášení k veřejnosti pravdivá, i tak je třeba se tázat, proč dochází k tak vysokému počtu případů, kdy byli drony zabiti pouze civilisté. Drony jsou naváděny s laserovou přesností, čili chyba není na straně techniky.

Problematické se ukazují být nepřesné, zavádějící nebo někdy dokonce zcela neexistující informace z terénu. O tomto problému se zmiňuje i profesor A. Bellamy (2005: 289): „*informace z oblastí, kde je minimální přítomnost amerických vojáků,*

⁴¹ Khanův bratr Asif byl policajtem vycvičeným americkými jednotkami a pracoval jako hlídač v dívčí škole.

⁴² Během Khanova únosu britští, němečtí a holandské poslanci protestovali proti jeho zmizení a naléhali na pákistánskou vládu, aby zajistila jeho nalezení a propuštění (Reprieve 2014).

⁴³ Právníci z neziskové organizace Reprieve za Khana podali stížnost k Mezinárodnímu trestnímu tribunálu do Haagu, obvinující spojence Spojených států, včetně Spojeného království, z napomáhání americkým útokům dronů tím, že s nimi sdílí tajné informace.

bývají méně spolehlivé v rozpoznávání mezi vojáky a nevojáky, což vede k větším civilním ztrátám“. Operatéri dronů při útocích namísto informací z terénu využívají komplexní analýzu dat, které obstarává Národní bezpečnostní agentura (NSA), což ve výsledku znamená smrt pro mnoho neidentifikovaných nevinných lidí. NSA alokuje⁴⁴ signál mobilního telefonu osoby, na kterou je následně dronem vykonán útok. Cíle jsou vybírány podle aktivity a místa mobilního telefonu, nikoli podle osoby, která jej zrovna u sebe má. Vyjma těch, kteří jsou CIA označeni za teroristy⁴⁵, jsou tak zaměřováni i civilisté. Brandon Bryant, bývalý operatér bezpilotních letadel, poznamenává, že „*my v podstatě útočíme na telefon a doufáme, že osoba, která jej má u sebe, je ‚the bad guy‘*“ (Greenwald, Scahill 2014). Ukazuje se tak, že data od NSA jsou nespolehlivá, navíc jen zaznamenávají a analyzují aktivitu telefonu, nikoli obsah jeho hovorů. B. Bryant také dodává, že interpretace dat získaných od NSA je ovlivněna lidským faktorem, tudíž vznikají chyby při jejich vyhodnocování. Na základě těchto omylů zahynulo spousta civilistů, obzvláště v Jemenu, Somálsku a hlavně v Pákistánu, kde informace z terénu téměř neexistují. Za pravdu B. Bryantovi dávají i Brunstetter a Braun (2011: 347), kteří tvrdí, používání dronů je „*limitováno*“ jeho „*lidskými operátory*“, kteří jsou náchylní k „*selháním a chybám*“.

V praxi operatéri dronů podstupují proces, který je vojenským žargonem nazvaný „*Find, Fix, Finish (F3)*“; jedná se o stopování a následné zabití zacílené osoby ve třech stádiích. *Find* představuje nalezení signálu mobilního telefonu, *Fix* zobrazení kamerou dronu, *Finish* je samotné vyslání rakety. Než operatér dronu dostane povolení k úderu, musí existovat alespoň dva zdroje informací o cíli. Problémem však je fakt, že často na místě chybí pozemní jednotky, tudíž se operatéri musejí výhradně spoléhat na zdroje z NSA, které jak bylo poznamenáno výše, nejsou spolehlivé. Když se potvrdí úspěšná likvidace mobilního telefonu, jedná se o tzv. „*jackpot*“. Pokud se kromě telefonu podaří zlikvidovat i samotný živý cíl, ve vojenském žargonu to je dokonce „*touchdown*“ (Greenwald, Scahill 2014). Asi ani profesor Joseph S. Nye nepředpokládal, že jeho koncept americké *soft power* nabude takové síly, aby proniknul i do americké *hard power*.

Svědectví Pákistánců a Jemenců v americkém Kongresu v mnoha případech

⁴⁴ V NSA, podle bývalého vysokého úředníka, se rychle ujala fráze: „*We Track 'Em, You Whack 'Em.*“ (The Washington Post 2013)

⁴⁵ Většina těchto osob tuto taktiku CIA již zná a snaží se jí různě bránit. Někteří kupříkladu vlastní až 16 SIM karet, mění si je nebo je distribuují mezi své přívržence. Existují ale i takoví, kteří o této taktice geolokace nevědí a půjčují své telefony svým přátelům, manželkám a dětem (Greenwald, Scahill 2014).

dosvědčilo neexistenci diskriminace mezi bojovníky a civilisty; častokrát byli zabiti pouze civilisté. Z rozhovorů s bývalými operatéry dronů a dalších informací vyplynulo, že CIA i armáda se při náletech spoléhají na nepřesná data a informace z terénu často chybí. Veřejné mínění zemí, kde drony zasahují, se jednoznačně proti takto vedené válce proti terorismu silně vymezuje, čímž se naplnilo to, před čím varoval M. Walzer.

Ze všech veřejných přístupných údajů nelze americkou vládu obvinít z toho, že by záměrně na civilisty bezpilotními letadly útočila. B. Obama (2013) navzdory svým prohlášením o „nejtransparentnější administrativní historie USA“ selhává⁴⁶ právě v této oblasti. Mezinárodní organizace (včetně OSN⁴⁷), neziskový sektor, akademická obec⁴⁸ a média kritizují vládu Spojených států za nedostatečnou transparentnost v procesu rozhodování o nasazování dronů a za porušování mezinárodního práva i kvůli neimunitě civilistů. Při vyvažování mezi oficiální rétorikou Obamy na jedné straně, bránící drony jako efektivní zbraně proti terorismu, a na něj namířenou kritikou na straně druhé, nelze prohlásit kritérium diskriminace principu *jus in bello* za absolutně naplněné. Bylo zdokumentováno dostatek případů, kdy Obamova administrativa vůbec nerozlišila mezi militanty a civilní populací.

Podle „*myšlení spravedlivé války*“ je „*lepší riskovat životy vlastních vojáků než životy civilistů protivníkovy strany*“ (Elshtain 2003: 65). Zohlednění této teze při aplikaci teorie spravedlivé války na válku proti terorismu vedenou bezpilotními letadly jednoznačně vylučuje naplnění kritéria diskriminace, tedy rozlišení mezi militanty a civilisty.

4.2.2 Proporcionalita (*proportionality*)

Kritérium proporcionality porovnává, zdali následky války jsou úměrné sociálnímu dobru a jestli je prostředek vedení války úměrný dané hrozbě. Válka proti terorismu započatá v Afghánistánu podle profesorky J. B. Elshtain (2003: 70) ob stojí v kritériu proporcionality, protože „*struktura občanského života v zemi není kompletně zdevastována*“. Naopak válka obnovuje funkčnost státu: „*otevírají se školy, ženy se*

⁴⁶ V létě 2013 Obamova administrativa na žádost o informace podle zákona o svobodném přístupu k informacím odpověděla, že: „*žádné informace [o dronech] na neutajované úrovni nemohou být poskytnuty*“ (Kreps, Zenko 2014: 77).

⁴⁷ V březnu 2014 Panel OSN pro lidská práva opět kritizoval Spojené státy za nasazování bezpilotních letadel kvůli neodpovědnosti, netransparentnosti a ilegalitě. Ti, kteří jsou „*odpovědní za nezákonná zabití*“ drony „*mají být souzeni*“ (The New York Times 2014a).

⁴⁸ V březnu 2013 akademická obec, experti na zahraniční politiku, bývalí diplomaté, analytici a žurnalisté napsali B. Obamovi dopis, ve kterém ho žádali o přehodnocení protiteroristického přístupu nasazování dronů v Jemenu, který budí silný antiamerický sentiment, a o přijetí dlouhodobé strategie, která by lépe konfrontovala extrémismus (Atlantic Council 2013).

vrací do práce, kapacita kin se naplňuje a lidé opět poslouchají hudbu a tančí na svatbách“. Argumenty americké filozofky lze snadno vyvrátit poukázáním na několik případů.

V roce 2002 v Afghánistánu letecký bombový útok zabil 40 svatebčanů⁴⁹, které NATO kvůli nepřesným informacím pokládalo za členy Tálibánu (Bellamy 2005: 289). Když v Kongresu vypovídal Zubair Rehman ze sousedního Pákistánu o smrti své babičky způsobené raketou z amerického dronu, také řekl, že: *„děti už si tak často nehrají a přestaly chodit do škol. Vzdělávání není možné, když nám nad hlavami krouží drony“* (The Guardian 2013b). V Jemenu je situace obdobná. Kat Craig (2013), ředitel britské neziskové organizace Reprieve, z vlastních zkušeností z Jemenu dosvědčil, že *„děti se bojí chodit do školy“* a *„dospělí nejsou schopni pracovat, socializovat se nebo vůbec fungovat s jakýmkoli znaky normality“*. Používání bezpilotních letadel dle něj vytváří *„podobu psychologického mučení a kolektivního trestu“*. Tyto teze jsou v souladu s výzkumem o psychologickém dopadu útoků bezpilotních letadel v Jemenu, jež provedl londýnský forenzní psycholog Peter Schaapveld (2013). Podle závěrů jeho výzkumu, který prezentoval britskému parlamentnímu podvýboru, *„92 % zkoumané populace trpěla nebo trpí posttraumatickým stresovým syndromem“*, ženy *„ze strachu z dronů potrácejí“* a zejména mladá generace je bezpilotními útoky *„opětovně traumatizovaná“*. V Pákistánu se americká *hard power* promítla i do *soft power*, když se útoky bezpilotních letadel dokonce dostaly i do pop kultury; text jedné z velmi oblíbených pákistánských písní o útocích dronů zní: *„Nemilosrdný terorismus USA...zabíjí lidi jako hmyz, ale úcta se moci nebojí“* (Singer 2009: 312).

Organizace Human Rights Watch (HRW) v lednu vyšetřovala útok amerického dronu, který v prosinci 2013 zabil 12 mužů a dalších 15 zranil, z toho šest vážně, na svatbě u města Rad'a v Jemenu. *Hellfire* raketa z bezpilotního letadla zasáhla konvoj 11 aut s hosty a nevěstou, která je převážela do města ženicha. Jemenské úřady označily ty, kteří tento čin spáchaly, jako *„teroristy“*. Americké úřady účast na tomto útoku nikdy oficiálně nepotvrdily, avšak neoficiálně pracovníkům HRW sdělily, že mrtví, kteří byli raketou z dronu zabiti, byli radikálové, a že operace cílila na *„nejvíce žádaného člena al-Kájdý na Arabském poloostrově, který byl zraněn a uprchl“* (Report HRW 2014: 1).

⁴⁹ Publicista Tom Engelhardt napočítal, že od roku 2001 už bylo takto zaútočeno na celkem osm svateb (šest v Afghánistánu, jedna v Iráku a jedna v Jemenu), kde zemřelo přes 300 civilistů (The Nation 2013). Ne všechny ale byly způsobeny bezpilotními letadly.

Nicméně následný výzkum⁵⁰ vedený HRW prostřednictvím rozhovorů s více než 25 svědky prokázal, že „*všichni mrtví i zranění byli civilisté*“ (Tamtéž). Report HRW, který byl příhodně podle výpovědi jednoho z přeživších, Abdullaha Mabkhuta al-Amriho (Tamtéž: 11), nazvaný *A Wedding That Became a Funeral*, došel k závěrům, že tento útok pravděpodobně „*porušil zákony války*“, respektive kritérium proporcionality a diskriminace. První kritérium bylo porušeno tím, že útok „*způsobil civilní škody disproporční k vojenské výhodě*“ a druhé kritérium nebylo naplněno, neboť úder absolutně „*nerozlišil mezi vojáky a civilisty*“ (Tamtéž: 22–23). Report také poznamenal, že tento útok nesplnil ani jedno z kritérií⁵¹, která si B. Obama pro nasazování dronů vytyčil. Obamova administrativa „*nevysvětlila*“, jak se ujistila, že na místě nejsou civilisté, jestli byl cíl přítomen, jak a jestli vůbec představoval akutní hrozbu a proč jej nešlo dopadnout (Tamtéž 25–26). V tomto případě opět vyvstávají slova Stanleyho A. McChrystala, bývalého amerického generála odpovědného za útoky armádních dronů, a Michaela V. Haydena, bývalého ředitele CIA, kteří vypověděli, že válka vedená drony v Pákistánu a Jemenu příliš cílí na „*juniorní militanty*“, kteří „*nepředstavují přímou hrozbu pro Spojené státy*“ (The New York Times 2013b).

Zajímavým příkladem pro pochopení vývoje války proti terorismu dobře poslouží případ amerického imáma Anwara al-Awlakiho, který „*vášnivě odsoudil*“ teroristické útoky z 11. září (Scahill 2013). Před 11. zářím⁵² i po něm byl považován za umírněného kazatele Islámu a často vystupoval v amerických koroporních médiích, kde se stavěl proti al-Kájdě a interpretoval pocity amerického Muslima v reakci na teroristické útoky. Nicméně když viděl, jak se vyvíjí válka proti terorismu v Afghánistánu a Iráku, kde zbytečně umírají nevinní lidé a muslimové, sám se přidal na stranu, kterou dříve odsuzoval. Odcestoval do Jemenu a stal se ústředním činitelem al-Kájdý pro Arabský poloostrov. V roce 2010 byl americkou vládou oficiálně označen za „*globálního teroristu*“ (CNN). Jelikož al-Awlakiho, který poháněl nenávistné nálady proti Američanům, radikalizoval mladé Muslimy, údajně i plánoval útoky proti Spojeným státům a nebylo ho možné dopadnout v odlehlých místech Jemenu, jeho zabití americkým dronem v září 2011 splňovalo kritéria Obamovy administrativy i principy spravedlivé války. Nicméně o dva týdny později byl raketou z amerického

⁵⁰ Šetření probíhalo v období od 11. do 16. ledna 2014. Vyjma očitých svědků byli dotazováni i aktivisté z občanské společnosti a novináři, kteří zasaženou oblast často navštěvují a zdají tamní poměry. Rozhovory HRW vedla i s vládními činiteli Jemenu a západními diplomaty.

⁵¹ Těmi jsou: téměř jistota, že civilisté nebudou zraněni; jistota, že zacílená osoba je v hledáčku dronu; cíl musí představovat akutní hrozbu a nelze jej dopadnout.

⁵² V roce 2000 dokonce podporoval G. W. Bushe v prezidentských volbách.

bezpilotního letadla usmrčen i Anwarův šestnáctiletý syn Abdulrahman al-Awlaki se svým sedmnáctiletým bratrancem Ahmedem a přáteli, když obědvali v bistru. Abdurahman byl americkým občanem narozeným v Denveru v Coloradu, neměl nic společného s radikalismem ani terorismem a tudíž nepředstavoval akutní hrozbu, navíc mohl být v případě podezření kdykoli dopaden. Kritéria Obamovy administrativy byla buď porušena, nebo se na něj vůbec nevztahovala. Stejně jako v případě jemenské svatby, i u Abdularahmana nebyla porušena jen pravidla Obamovy administrativy, ale také diskriminace a proporcionalita principu *jus in bello*.

Na obranu dronů M. Walzer poznamenává, že tyto nové technologie jsou navrženy k tomu, aby se vyhnuly „*kolaterálním škodám*“ nebo je alespoň limitovaly, v čemž jsou „*úspěšné*.“ Morální teorie tak byla inkorporována do reálného omezení kdy a jak války válčit (Walzer 2004: 12). Brunstetter a Braun (2011: 343) souhlasí, poněvadž bezpilotní letadla umožňují „*proporčně*“ odpovědět na teroristickou hrozbu; navíc vyžadují „*minimální logistiku v terénu*“, jsou „*méně nákladné a invazivní než pozemní vojska*“ a mohou „*specificky zacílit na samotnou hrozbu, tedy individuálního teroristu*“.

Tyto argumenty mají bezpochyby pravdivé jádro. Válka proti terorismu vedená bezpilotními letadly je levnější a obecně lépe přijatelná než nasazování pozemských vojsk. Vyvstává ale otázka, jestli 13 let po 11. září je nasazování bezpilotních letadel stále úměrným prostředkem k povaze hrozby, jak vyžaduje kritérium proporcionality. Profesor Bellamy (2005: 283) nepopírá, že by válka proti terorismu nebyla z principu spravedlivá, nicméně vznáší pochyby, jestli pozitiva vedení války proti terorismu vedená bezpilotními letadly převáží její negativa. Jak poznamenává vojenský historik Caleb Carr (2002: 13–14): „*na teror se nikdy nesmí reagovat terorem...je nyní na nás, abychom vytvořili styl války, který bude humánnější než cokoli teroristé mohou vymyslet*.“ Jinými slovy, v případě boje proti terorismu pomocí bezpilotních letadel by se Spojené státy neměly řídit okřídleným rčením, že čert se vyhání ďáblem.

Alternativní pohled v otázce, jestli se drony dají považovat za nástroj úměrný teroristické hrozbě, nabízejí blízkovýchodní pozorovatelé. Bezpilotní letadla sice způsobují v regionu Blízkého východu „*úžas*“, ale také „*obrovský hněv*“, řekl v jednom rozhovoru vysloužilý pákistánský generál Talat Masood, a také varoval, že „*koncept úžasu a šoku může vést neangažované, umírněné civilisty k anti-Amerikanismu*“⁵³

⁵³ V roce 2009 pákistánské deníky informovaly, že americké útoky bezpilotních letadel proti extrémistům v Pákistánu způsobily, že Amerika je nyní v pozici „*nenáviděné země*“ a „*hlavního obětího beránka pro*

(Singer 2009: 311). Generál také popsal válku drony jako „vzdálenou“. Spojené státy podle něj chtějí vést válku, ale jen pokud tak mohou činit s vyspělou technologií a bez ohrožení vlastních vojáků (Tamtéž: 310). Editor deníku Asian Age Mubashar J. Akbar píše, že nasazování dronů je v regionu chápáno jako „americká zbabělost“, protože Američané nechtějí obětovat „krev“. M. Akbar také dochází k závěru, že čím více budou drony nasazovány, tím více to bude motivovat teroristické útoky na Spojené státy (Singer 2009: 313). S tímto názorem se shoduje i Nir Rosen, americký novinář dříve pokrývající válku v Iráku, dle kterého současný trend povede k podpoře terorismu a odhaduje, že čím více se budou američtí vojáci stahovat a naopak nasazovat drony, tím více bude pokusů o útoky na půdě Spojených států (Tamtéž). Bývalý asistent amerického ministra obrany Larry Korb zase varuje před tím, aby s vyspělou technologií bezpilotních letadel na USA svět nezhlížel jako na zlého „Terminátora“ (Singer 2009: 309). Noah Shachtman, exekutivní ředitel deníku The Daily Beast, přichází s jinou filmovou paralelou: svět „nás“ může kvůli dronům začít vnímat jako *Evil Empire* z filmu *Star Wars* a ostatní jako Alianci rebelů, bránící se proti robotické invazi (Tamtéž: 310).

Nasazování bezpilotních letadel podle některých teoretiků spravedlivé války splňuje kritérium proporcionality, protože dokáže proporčně odpovědět na danou hrozbu. Jiní s tímto závěrem nesouhlasí. Mezi teoretiky neexistuje konsensus v otázce, zdali je teroristická hrozba stále tak velká, aby mohlo bez zadržení a soudu docházet k „teroru z nebes“, jak zabíjení podezřelých militantů drony nazývá tamní obyvatelstvo. Diametrálně odlišný názor zastávají i různí pozorovatelé a analytici, kteří se dané problematice a regionu věnují.

Empirické případy poukázaly na časté porušování tohoto kritéria zejména kvůli špatným nebo chybějícím informacím z terénu, což bylo prokázáno již při analýze kritéria diskriminace. Z tohoto důvodu nelze kritérium proporcionality označit za naplněné. Navíc kritérium proporcionality principu *jus in bello* podléhá normativním soudům jako ostatně celá teorie spravedlivé války (*jus bellum justum*), což činí její zkoumání aplikaci obtížnou z důvodu subjektivního zatížení.

všechny účely“ (Brookings 2009). Podle sociologické šetření 59 % Pákistánců v roce 2009 vnímalo Spojené státy americké jako „tyrana“ a „největší hrozbu“; Tálibán označilo za největší hrozbu 11 % dotázaných (Al Jazeera Report 2009).

4.3 Otázky a problémy, které teorie spravedlivé války ohledně války proti terorismu vedenou bezpilotními letadly neřeší

Navzdory argumentu profesora M. Walzera, že se teorie spravedlivé války na jakoukoli válku dívá komplexně, tato teorie nemůže obsáhnout všechna rizika a hlediska s ní spojená. S válkou proti terorismu vedenou bezpilotními letadly je spojeno několik negativních dopadů a v budoucnu potencionálně nebezpečných jevů.

Sarah Kreps (2014: 71), profesorka nukleární bezpečnosti v Radě pro mezinárodní vztahy, a Micah Zenko (2014: 71), lektor v centru pro preventivní akce ve stejné organizaci, varovali před proliferací dronů. Zatímco v roce 2004 mělo 41 zemí vyzbrojené nebo nevyzbrojené drony, o sedm let později jich bylo už 76. Rozšiřování dronů tak připodobnili k nukleární proliferaci ve 20. století. Ačkoliv hrozba masového rozšíření bezpilotních letadel není tak závažná, jako byla a je ta atomová, autoři akcentovali zejména neexistující pravidla pro jejich nasazování (Kreps, Zenko 2014: 68). Vyjma Spojených států mají vyzbrojená bezpilotní letadla ještě Spojené království a Izrael. Čína a Írán také údajně disponují vyzbrojenými drony (Tamtéž: 71). Existuje ale i mnoho dalších států, které na vyzbrojení bezpilotních letadel pracují. Indická vláda pracuje na této technologii, aby mohla přeshraničně „útočit na podezřelé teroristy“. Rival Indie, Pákistán, reagoval, že buď si „vyrobí drony sám“ nebo „s pomocí Číny“ (Tamtéž: 71–72). Turecko v současnosti testuje 24 dronů podobných těm americkým a Austrálie, Japonsko a Singapur vyvinuly bezpilotní letadla pro monitorovací akce, které však mohou být využity pro vojenské účely (Tamtéž).

Dalším problémem proliferace dronů je situace, kdy by tuto technologii mohli využívat samotní militanti z Tálíbanu či al-Kájdý⁵⁴, byť je takový scénář kvůli vysoké nákladosti a technické složitosti dronů nepravděpodobný. S. Kreps a M. Zenko (2014: 77–79) také konstatovali, že jestli Spojené státy nasazování dronů nesníží, nevyjasní pravidla⁵⁵ pro jejich používání a neprovedou změny, které by vedly ke větší transparentnosti a odpovědnosti, podtrhnou tak své dlouhodobé zájmy a promhrají příležitost, kdy mohly svým dominantním postavením pravidla multilaterálně řešit. S tímto závěrem se shodují i Brunstetter a Braun (2011: 352–355), kteří dodávají, že neexistence odpovědnosti a utajování informací vládou USA snižuje legitimitu používání dronů. Navíc řeší etické hledisko nasazování dronů a plédují za „aktualizaci

⁵⁴ „Where can we get these fucking things?“ (Singer 2009: 313), zněla otázka jednoho z členů al-Kájdý, když se ptal po možnosti obstarat si bezpilotní letadlo.

⁵⁵ USA by „měly revidovat pravidla“ pro cílené zabíjení, aby ostatní země v této kontroverzní aktivitě nepokračovaly (Kreps, Zenko 2014: 76).

morálního myšlení“ o „vojenské výhodě“, kterou drony přináší (Tamtéž: 355).

Jeden z dalších problematických rysů války proti terorismu vedenou bezpilotními letadly představuje změna povahy konfliktu. Jak poznamenala odbornice na terorismus z George Mason University A. K. Cronin (2013: 47), kampaň dronů se přeměnila ve „vzdáleně kontrolovanou represí“. Před touto represí varoval Philip Alston (2010), bývalý reportér pro OSN, a dodal, že existuje „riziko“ vytvoření „Playstationové mentality k zabíjení“. Jak totiž vypověděl jeden z expertů na robotiku, „vymodelovali jsme ovládání pro operátéry dronů podle konzole Playstation, protože to je přesně to, s čímž si mladí mariňáci hrají celý život“ (Singer 2009: 68). U operátérů bezpilotních letadel tak hrozí smazání hranice mezi virtuální hrou a reálnem.

Skutečnost, že Spojené státy raději drony útočí, než aby se vůbec pokusily daný cíl dopadnout, představuje další nebezpečí této strategie proti terorismu. Jak upozorňuje zastánce dronů D. Byman (2013: 34), pro USA je „politicky výhodnější“ bezpilotními letadly „zabít“, než „podezřelé teroristy“ jinými prostředky „zadržet“ a dopřát jim soud. Investigativní novinář D. Kleidman (2012: 117–143) toto na základě stovek rozhovorů s Obalovými spolupracovníky a poradci potvrzuje; při rozhodnutí „zadržet“⁵⁶ nebo „umrtit“ se B. Obama přiklání ke druhé možnosti, byť je jeho oficiální rétorika opačná. Politoložka A. K. Cronin (2013: 53) kritizuje útoky bezpilotních letadel ze strategického hlediska. Podle ní útoky dronů „eliminují možnost zatčení a vyslychání“, tedy metody, které jsou vůbec „nejefektivnější prostředky“ k oslabení teroristické skupiny. Noam Chomsky (2014) na kampaň dronů pohlíží optikou lidských práv. Označuje ji za „regres“ o „800 let zpět“ do doby Magny charty, kdy nebylo možné, aby vláda vlastního občana bez soudu usmrtila.⁵⁷ S útoky dronů mizí koncept „neviny“, který se mění ve „vinnu“.

Nyní taková praxe existuje: několik občanů USA, včetně zmíněného Anwara al-Awlakihho a jeho syna Abdularahmana, bylo útoky bezpilotních letadel zabito bez možnosti obhajoby. Podle A. K. Cronin (2013: 54) válčení proti terorismu bezpilotními

⁵⁶ Zadržování potencionálních teroristů je dalším problémem pro B. Obamu, neboť před svým zvolením slíbil zavřít věznicí Guantánamo, kde docházelo během Bushe juniora k mučení. Prezident tak řeší dilema, kdy se snaží uzavřít věznicí, ale zároveň je mu vyčítáno, že se nesnaží podezřelé militanty zadržet.

⁵⁷ Pro lingvistu z MIT je paradoxní i fakt, že v USA sice nastala debata o amerických obětech dronů, nicméně nikdo se nepozastavoval nad oběťmi z Pákistánu, Jemenu a Somálska: „Jsou Američané nějaký jiný lidský druh?“ (Chomsky 2014). V knize *On Western Terrorism: From Hiroshima to Drone Warfare* N. Chomsky (2013: 4) cynicky konstatuje, že západní optikou jsou lidé třetího světa chápání orwellovským termínem „unpeople“, o které se nikdo nezajímá. Totalitní společnost budoucna, před kterou G. Orwell varoval, se již dá „aplikovat na nás“ (Tamtéž).

letadly představuje „*fundamentální výzvu*“ pro americké národní bezpečnostní právo, poněvadž všichni američtí občané jsou ústavně chráněni právem na spravedlivý soudní proces. Zatímco v lednu 2013 federální soudkyně Colleen McMahon zamítla žádost listu The New York Times o legální podklady, kterými americké ministerstvo spravedlnosti obhájilo útok na amerického občana Anwara al-Awlakiho, v dubnu 2014 trojčlenný panel soudců vyšší instance toto stanovisko zvrátil a rozhodl, aby příslušné agentury tajné memorandum zveřejnily (The New York Times 2014b).

Právní hledisko nasazování bezpilotních letadel, v tomto případě proti americkým občanům podezřelým z plánování teroristických aktivit, je obzvláště důležité a aktuální, neboť Bílý dům v únoru 2014 oznámil záměr zneškodnit dalšího Američana raketou z dronu, tentokrát ukrývajícího se v Pákistánu. Obamova administrativa se rozhodla nezveřejnit jeho pravé jméno, věk a jiné údaje; pro média o něm hovoří jako o Abdullahovi al-Shamim, Abdullahovi Syrském. Nicméně vyšetřování vznesené deníkem The New York Times se vztahuje pouze na útoky bezpilotních letadel na americké občany. Podezřelých osob jiných národností, pro Západ tzv. *unpeople*, jak poznamenal N. Chomsky, se to netýká.

5. ZÁVĚR

Cílem práce bylo otestovat použitelnost archaické teorie spravedlivé války pro současnou válku proti terorismu vedenou bezpilotními letadly v Pákistánu a Jemenu. Samotná aplikace teorie na tuto válku se ukázala jako možná. Podařilo se tak ověřit tvrzení současných myslitelů spravedlivé války, že principy a kritéria teorie lze univerzálně použít na každý válečný konflikt. Teorie spravedlivé války se dá chápat jako kompromis mezi pacifismem, který pojímá válku vždy jako špatnou, a ničím nespoutaným (neo)realismem, pro který je určující jen touha po moci. Avšak i samotná teorie má určité limity, zejména v porovnání se zákony mezinárodního práva. Zatímco se teorie spravedlivé války shoduje s mezinárodními konvencemi na imunitě civilistů a zákazu použití jaderných, chemických a biologických zbraní, koliduje s ní ve vyhlášení války legitimní autoritou. První chápe legitimní autoritu jako suverénní stát, druhé naopak jako nadnárodní orgán.

Práce v mnoha aspektech potvrdila nízkou vypovídací hodnotu teorie spravedlivé války. Teorie sice formuluje konkrétní kritéria, podle kterých lze válku považovat za spravedlivou, respektive spravedlivě vedenou, avšak většina z nich podléhá normativním soudům a v některých případech lze velmi obtížně ověřit naplnění těchto kritérií. Ani alternativní posuzování války skrze morální gramatiku zakořeněnou v lidské podstatě, jak navrhuje lingvista z MIT, profesor N. Chomsky, zatím nepřináší požadované výsledky. Nejméně problematickým a zároveň poměrně konsensuálním měřítkem v posuzování války z hlediska legality a morálky tak zůstává mezinárodní právo navzdory praxi vyjádřené již v Thúkydidově maximě.

Hypotéza vytyčená v úvodu – „*Válka proti terorismu vedená bezpilotními letadly je v souladu s principy jus ad bellum a jus in bello teorie spravedlivé války*“ – byla falzifikována. Válka proti terorismu nespĺňuje ani většinu, natož všechna, kritéria principu uchýlení se k válce. Samotné vedení války bezpilotními letadly nespĺňuje ani jedno z kritérií principu *jus in bello*.

Co se týká prvního principu, *jus ad bellum*, jako nejvíce problematická se ukázala kritéria spravedlivého důvodu a správného záměru k válce. Jak bylo poznamenáno výše, ani samotní myslitelé se na důležitosti těchto kritérií neshodnou. Zatímco A. Bellamy, D. Brunstetter, N. Crawford a T. Nardin volají pro zpřísnění zhodnocení těchto kritérií, J. B. Elshain a J. T. Johnson jim dávají přednost před kritérii poslední možnosti a pravděpodobnosti úspěchu. Pokud podle těchto kritérií vláda

daného státu má racionální *casus belli* a deklaruje válku se správným záměrem, kritéria jsou naplněna. Válka proti terorismu po útocích z 11. září podle J. B. Elshain a M. Walzera byla spravedlivou reakcí se správným záměrem – potrestání teroristů. Podle těchto dvou teoretiků tak je tedy toto kritérium naplněno. Při analýze vně rámec teorie spravedlivé války práce ovšem došla k poněkud odlišnému závěru: mezinárodní právo nezná termín „spravedlivý důvod“ a vést válku je možné jen v sebeobraně při akutní hrozbě nebo při povolení Rady bezpečnosti OSN. Podle profesorky E. Bellin nelze kritérium správného záměru ve válce proti terorismu přirovnávat k modelových případech vojenské porážky a okupace Spolkové republiky Německa a Japonska po druhé světové válce, o což se pokoušela J. B. Elshain. Kritérium správného záměru tedy nelze potvrdit, ale ani vyvrátit. Konfrontace s mezinárodním právem opět neobstojí.

Vyhlášení války proti terorismu proběhlo v souladu s kritériem legitimní autority principu *jus ad bellum*, poněvadž ji vyhlásil americký Kongres. Lze tedy hovořit o naplnění tohoto archaického kritéria, které formuloval zakladatel tradice spravedlivé války Aurelius Augustinus a po něm i Tomáš Akvinský. Nicméně válka byla vyhlášena v rozporu s mezinárodním právem, protože nebyla autorizována Radou bezpečnosti OSN a nevztahuje se na ni ani článek 51 Charty.

Pravděpodobnost úspěchu války proti terorismu vedené bezpilotními letady, další kritérium principu uchýlení se k válce, bylo shledáno jako naplněné, pokud se jedná o dílčí cíl. Bezpilotní letadla dokáží úspěšně zasáhnout označený cíl při nulovém ohrožení vlastních vojáků. Komplexní kritérium úspěšnosti, tedy jestli válka proti terorismu vedená bezpilotními letadly má dobrou šanci na úspěch, zatím nelze z důvodu neukončení konfliktu prohlásit za naplněné. Před samotnou válkou i samotná J. B. Elshain přiznala, že toto kritérium nelze brát jako splněné. Skeptický z hlediska jakékoli predikce a plánování sociálních vědců je profesor N. N. Taleb, který by jejich vědní obor nejraději snížil na druh volnočasové zábavy. Podle něj ti, kteří se vydávají za experty, neumějí předvídat ani ty aktivity, které jsou spojeny s jakoukoli lidskou činností.

Většina myslitelů spravedlivé války se shoduje na naplnění posledního kritéria *jus ad bellum*, poslední možnosti, jelikož al-Kájda není státním aktérem a neexistují komunikační kanály k diplomatickému vyjednávání. Výjmkou tvoří teoretik spravedlivé války A. Bellamy a kritik této teorie N. Chomsky, kteří však sdílí názor, že terorismus by měl být spíše než válkou řešen jako trestný čin. Souzení teroristů a pídění se po

příčinách jejich činů oba shledávají jako efektivnější a legálnější nástroj.

Z pěti kritérií uchýlení se k válce proti terorismu práce potvrdila naplnění pouze dvou: vyhlášení války legitimní autoritou a kritérium poslední možnosti, než jsou všechny ostatní eventuality vyloučeny. Velmi omezeně bylo naplněno kritérium spravedlivého důvodu a částečně kritérium pravděpodobnosti úspěchu. Kritérium správného záměru nebylo možné ověřit. Všech pět ověřovaných kritérií v případě americké války proti terorismu naráží na kodifikaci mezinárodního práva a jak již bylo poznamenáno, většina z nich také podléhá normativním soudům, což neulehčuje jejich ověřování. Ze všech pěti těchto kritérií pouze jedno nabylo archaické podoby – vyhlášení války legitimní autoritou. Ve 21. století takovéto vyhlášení války nevypovídá nic o její spravedlnosti, natož legitimitě či legalitě.

Druhým principem teorie spravedlivé války je *jus in bello*, vedení války. Práce ověřovala kritéria diskriminace a proporcionality tohoto principu. První jmenované nebylo shledáno jako naplněné, neboť v desítkách případů bezpilotní letadla vůbec nerozlišila mezi militanty a civilisty. Mnohdy vinnou chybných nebo neexistujících informací zahynuli pouze civilisté, paradoxně i spojenci USA. Obamova administrativa také dlouho používala (a možná stále ještě používá) velmi kontroverzní tzv. *signature strikes*, při kterých není vůbec známá identita cíle, který jen odpovídá určitým znakům chování. Ani kritérium proporcionality nelze označit za naplněné, protože útoky dronů neodpovídají dané hrozbě. Nejenom blízkovýchodní experti, ale také američtí generálové a vysoce postavení činitelé CIA potvrdili, že Obamova administrativa bezpilotními letadly útočí i na cíle, které představují nulovou hrozbu pro Spojené státy. Americká válka proti terorismu vedená drony v Pákistánu a Jemenu tak nesplnila ani jedno z kritérií principu *jus in bello* a nelze ji dle teorie spravedlivé války označit jako spravedlivě vedenou.

Autor práce si také položil dvě výzkumné otázky. Hledání odpovědi na první výzkumnou otázku – „*Jsou naplněna kritéria (1. Akutní hrozba, 2. Nemožnost zatčení, 3. Imunita civilistů), která si Obamova administrativa pro nasazování bezpilotních letadel vytyčila?*“ – ztížila netransparentnost americké administrativy v oblasti nasazování dronů. I přes tento problém práce zanalyzovala dostatek případů v Pákistánu a Jemenu, aby mohla dospět k relevantnímu závěru: Obamova administrativa nesplňuje ani vlastní kritéria pro nasazování bezpilotních letadel ve válce proti terorismu v těchto zemích. Na případu války proti terorismu vedené bezpilotními letadly se tedy potvrdila teze profesora M. Walzera, který tvrdí, že politici zneužívají teorie spravedlivé války

k legitimizaci vlastních válečných konfliktů.

Na druhou výzkumnou otázku – „*Splňují bezpilotní letadla svůj účel, tedy představují efektivní zbraň v boji proti terorismu, nebo jsou naopak kontraproduktivním nástrojem, jenž terorismus podněcuje?*“ – práce nedokázala najít uspokojivou odpověď ze dvou důvodů. Za prvé Obamova administrativa neodtajňuje přesný počet zneškodněných militantů, jejich jména, hodnost a úroveň hrozby. Za druhé neexistují veřejně dostupné údaje, které by potvrdily nárůst nebo naopak úbytek členů al-Kájdý způsobený nasazováním amerických bezpilotních letadel. Ačkoliv existují přesvědčivé indicie vypovídající spíše pro první zmíněný scénář, tedy že kampaň dronů napomáhá mobilizaci al-Kájdý, nejsou tyto teze podloženy empirickým výzkumem. Pokus o terénní výzkum v oblastech, kde americké drony zasahují, se jeví jako velmi riskantní, protože ze svědectví občanů Pákistánu a Jemenu vyplynulo, že i náhodný kontakt s členem al-Kájdý může vyústit v označení této osoby jako nepřátelské, potencionálně teroristické. Jak bylo zmíněno výše, útoky dronů často nerozlišují mezi militanty a civilní populací. Druhá výzkumná otázka tak zůstává výzvou pro další bádání, které bude pravděpodobně možné až po skončení války proti terorismu, což se v současnosti nejeví jako reálné, byť B. Obama veřejně slibuje ukončení tohoto konfliktu, protože „*americká demokracie*“ si to „*žádá*“. Veřejné mínění zemí, kde americká bezpilotní letadla zasahují, si to žádá již více než 10 let, nicméně tyto úvahy v projevech B. Obamy zcela absentují.

Práce také upozornila na problémy, které teorie spravedlivé války v kontextu války proti terorismu vedené bezpilotními letadly nemůže pojmout. Jedním z vážných problémů je kupříkladu možná proliferace bezpilotních letadel. Také to je ovládání bezpilotních letadel dálkově přes konzole a monitory, které skreslují realitu do podoby herního prostředí, kde aktéři nenesou přímou odpovědnost za své činy. Neexistence mezinárodních pravidel pro nasazování bezpilotních letadel a určení, kdo je či není legitimní cíl, představuje další problém. Při používání dronů vyvstávají nová morální, etická a právní hlediska. Smí prezident Spojených států nařídít útok na amerického občana, který má být dle ústavy chráněn právem na soud? Neznamená tato ústavní ochrana dvojí standard v neprospěch pro podezřelé osoby jiných národností? Všechny tyto otázky, problémy a úvahy se vztahují na fenomén nasazování bezpilotních letadel proti terorismu a představují podněty pro další výzkum.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

„America’s Global Image Remains More Positive than China’s“ Pew Research Center, 18. 7. 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.pewglobal.org/2013/07/18/chapter-1-attitudes-toward-the-united-states/#drone-strikes>> (10. 4. 2014)

„Anwar al-Awlaki Fast Facts“ *CNN Library*, (online). Dostupné z: <<http://edition.cnn.com/2013/08/23/world/meast/anwar-al-awlaki-fast-facts/>> (4. 4. 2014)

Applebaum, Anne. 2014. „A fearful new world, imperiled by Russia’s subterfuge“ *The Washington Post*, 17. 4. 2014 (online). Dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/opinions/anne-applebaum-a-fearful-new-world-imperiled-by-russias-subterfuge/2014/04/16/69a28170-c584-11e3-9f37-7ce307c56815_story.html> (17. 4. 2014)

„A Wedding that Became a Funeral“ *Human Rights Watch*, (online). Dostupné z: <<http://www.hrw.org/reports/2014/02/19/wedding-became-funeral-0>> (3. 4. 2014)

„Barack Obama defends ‚just war‘ using drones“ *BBC*, (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/world-us-canada-22638533>> (14. 3. 2014).

„British, German & Dutch MPs protest disappearance of Pakistan drone victim Kareem Khan“ *Reprive*, (online). Dostupné z: <http://www.reprive.org.uk/press/2014_02_12_MPs_Kareem_Khan_drones/> (15. 3. 2014)

Bruce, Nick C. 2014. „Human Rights Panel Criticizes U.S.“ *The New York Times*, 27. 3. 2014a, (online). Dostupné z: <<http://www.nytimes.com/2014/03/28/world/human-rights-panel-criticizes-us.html>> (2. 4. 2014)

Bumiller, Elisabeth. 2011. „Air Force Drone Operators Report High Levels of Stress“ *The New York Times*, 18. 12. 2011 (online). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/12/19/world/asia/air-force-drone-operators-show-high-levels-of-stress.html?_r=0> (22. 3. 2014).

„Charter of the United Nations“ *OSN*, (online). Dostupné z: <<http://www.un.org/en/documents/charter/intro.shtml>> (6. 3. 2014)

Chomsky, Noam. 2013. „Boston and Beyond“ *Truth-out.org*, 2. 5. 2013 (online). Dostupné z: <<http://truth-out.org/opinion/item/16138-boston-and-beyond>> (15. 3. 2014).

Chow, Denise, Staff Writer. 2013. „Drone Wars: Pilots Reveal Debilitating Stress Beyond Virtual Battlefield“ *Live Science*, 5. 11. 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.livescience.com/40959-military-drone-war-psychology.html>> (22. 3. 2014).

Dabashi, Hamid. 2013. „Drony a logika kapitalismu“ *Facebook*, (online). Dostupné z: <<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=672931929393756&l=87a6a174a1>> (23. 3. 2014)

„Definition of Terrorism“ *CIA*, (online). Dostupné z: <<https://www.cia.gov/news-information/cia-the-war-on-terrorism/terrorism-faqs.html>> (25. 2. 2014)

„Definition of Terrorism“ *DHS*, (online). Dostupné z: <http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/hr_5005_enr.pdf> (25. 2. 2014)

„Definition of Terrorism“ *FBI*, (online). Dostupné z: <<http://www.fbi.gov/stats-services/publications/terrorism-2002-2005>> (25. 2. 2014)

„Definition of UAVs“ *DOD*, (online). Dostupné z: <<http://www.defense.gov/specials/uav2002/>> (23. 2. 2014)

„Definition of UAVs“ *FAA*, (online). Dostupné z: <http://www.faa.gov/about/initiatives/uas/uas_fa/#Qn3> (23. 2. 2014)

„Department of Justice White Paper“ *The NBC*, (online). Dostupné z: <http://msnbcmedia.msn.com/i/msnbc/sections/news/020413_DOJ_White_Paper.pdf> (7. 3. 2013)

„Drone Wars: The Constitutional and Counterterrorism Implications of Targeted Killing“ *Senát USA*, (online). Dostupné z: <<http://www.judiciary.senate.gov/meetings/location-change-and-time-change-drone-wars-the-constitutional-and-counterterrorism-implications-of-targeted-killing>> (10. 3. 2014)

„Drones in Yemen causing a ‘psychological emergency’, psychologist tells MPs“ *Reprieve*, (online). Dostupné z: <http://www.reprieve.org.uk/press/2013_03_05_drones_in_yemen_psychological_emergency/> (15. 4. 2014)

Elgelhardt, Tom. 2013. „The US Has Bombed at Least Eight Wedding Parties since 2001“ *The Nation*, 20. 12. 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.thenation.com/article/177684/us-has-bombed-least-eight-wedding-parties-2001>> (8. 4. 2014)

Elshtain, Jean Bethke. 2002. „A Just War?“ *Boston Globe*, 6. 10. 2002 (online). Dostupné z: <http://www.boston.com/news/packages/iraq/globe_stories/100602_just_war.htm> (15. 3. 2014)

„Facebook Creates Team to ‘Beam’ Internet Everywhere on Earth“ *The Wall Street Journal*, (online). Dostupné z: <<http://blogs.wsj.com/digits/2014/03/27/facebook-creates-team-to-beam-internet-everywhere-on-planet/?mod=e2fb&mg=blogs-wsj&url=http%253A%252F%252Fblogs.wsj.com%252Fdigits%252F2014%252F03%252F27%252Ffacebook-creates-team-to-beam-internet-everywhere-on-planet%253Fmod%253De2fb>> (27. 3. 2014)

Falk, Richard. 2001. „Defining a Just War“ *The Nation*, 21. 10. 2001, (online). Dostupné z: <<http://www.thenation.com/article/defining-just-war?page=full>> (1. 4. 2014)

Fisk, Robert. 2014. „Civilians are dying. Campaigners are being kidnapped. The world cannot turn a blind eye to America’s drone attacks in Pakistan“ *The Independent*, 16. 2. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.independent.co.uk/voices/comment/civilians-are-dying-campaigners-are-being-kidnapped-the-world-cannot-turn-a-blind-eye-to-americas-drone-attacks-in-pakistan-9132184.html>> (18. 2. 2014)

Fisk, Robert. 2001 „The wickedness and awesome cruelty of a crushed and humiliated people“ *The Independent*, 12. 9. 2001 (online). Dostupné z: <<http://www.themodernreligion.com/terror/wtc-fisk1.html>> (2. 3. 2014)

„Follow-up to the outcome of the Millennium Summit“ *OSN*, (online). Dostupné z: <<http://www1.umn.edu/humanrts/instree/report.pdf>> (6. 3. 2014)

„Global Opinion of Obama Slips, International Policies Faulted“ *Pew Research Center*, 13. 6. 2012 (online). Dostupné z: <<http://www.pewglobal.org/2012/06/13/global-opinion-of-obama-slips-international-policies-faulted/>> (10. 4. 2014)

Greenwald, Glenn, Jeremy Scahill. 2014. „The NSA’s Secret Role in the Assassination Program“ *The Intercept*, 10. 2. 2014 (online). Dostupné z: <<https://firstlook.org/theintercept/article/2014/02/10/the-nsas-secret-role/>> (1. 4. 2014)

Kozák, Kryštof. 2014. „Kdo zabil mezinárodní právo?“ *iHNed.cz*, (online). Dostupné z: <<http://kozak.blog.ihned.cz/c1-61907970-kdo-zabil-mezinarodni-pravo>> (30. 3. 2014)

„Leading Experts Call for Recalibration of US Policy on Yemen in Letter to President Obama“ *The Atlantic Council*, (online). Dostupné z: <<http://www.atlanticcouncil.org/news/press-releases/leading-experts-call-for-recalibration-of-us-policy-on-yemen-in-letter-to-president-obama>> (12. 3. 2014)

„Living Under Drones: Death, Injury, and Trauma to Civilians from US Drone Practices in Pakistan“ *International Human Rights and Conflict Resolution Clinic at Stanford Law School and Global Justice clinic at NYU School of Law*, (online). Dostupné z: <<http://www.livingunderdrones.org/wp-content/uploads/2013/10/Stanford-NYU-Living-Under-Drones.pdf>> (7. 3. 2014)

McVeigh, Karen. 2013b. „Drone strikes: tears in Congress as Pakistani family tells of mother’s death“ *The Guardian*, 29. 10. 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.theguardian.com/world/2013/oct/29/pakistan-family-drone-victim-testimony-congress>> (15. 3. 2014)

Miller, Greg, Julie Tate. 2011. „CIA shifts focus to killing targets“ *The Washington Post*, 2. 9. 2011 (online). Dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/world/national-security/cia-shifts-focus-to-killing-targets/2011/08/30/gIQA7MZGvJ_story.html> (1. 4. 2014)

„Noam Chomsky, Talks at Google“ *Youtube*, 8. 4. 2014 (online). Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=Y3PwG4UoJ0Y&list=PLQ2bdqrHaNQ3Dx_dT5P4w5DGagheGCudc&feature=share&index=55> (15. 4. 2014)

Norton, Richard. 2014. „Pakistani tribesman urges MPs to put a stop to drone attacks“ *The Guardian*, 25. 2. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.theguardian.com/world/2014/feb/25/pakistan-khan-uk-mps-us-drone-strikes>> (15. 3. 2014)

„Nuremberg Trial Proceedings Volume 22“ *Yale Law School: Lillian Goldman Law Library*, (online). Dostupné z: <<http://avalon.law.yale.edu/imt/09-30-46.asp>> (15. 3. 2014)

„Obama reflects on drone warfare“ *CNN*, (online). Dostupné z: <<http://security.blogs.cnn.com/2012/09/05/obama-reflects-on-drone-warfare/>> (18. 3. 2014)

„Obama: ‘This is the Most Transparent Administration in History’“ *Real Clear Politics*, (online). Dostupné z: <http://www.realclearpolitics.com/video/2013/02/14/obama_this_is_the_most_transparent_administration_in_history.html> (16. 4. 2014).

„Optimism is back in the world- WIN/Gallup International’s annual global End of Year survey shows a brighter outlook for 2014“ *The WIN/Gallup International*, (online). Dostupné z: <http://www.wingia.com/en/services/about_the_end_of_year_survey/global_results/7/33/> (2. 3. 2014)

„Pakistan: State of the Nation“ *Al Jazeera*, 13. 8. 2009 (online). Dostupné z: <<http://www.aljazeera.com/focus/2009/08/2009888238994769.html>> (10. 4. 2014)

Pehe, Jiří. 2014. „Krym, Libye, Irák, Kosovo“ *Rozhlas.cz*, (online). Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/plus/nazory/_zprava/jiri-pehe-krym-libye-irak-kosovo--1331602> (30. 3. 2014)

„President Barack Obama’s speech at National Defense University – full text“ *The Guardian*, 2013a (online). Dostupné z: <<http://www.theguardian.com/world/2013/may/23/obama-drones-guantanamo-speech-text>> (14. 3. 2014)

Priest, Dana. 2013 „NSA growth fueled by need to target terrorists“ *The Washington Post*, 22. 7. 2013, (online). Dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/world/national-security/nsa-growth-fueled-by-need-to-target-terrorists/2013/07/21/24c93cf4-f0b1-11e2-bed3-b9b6fe264871_story.html> (2. 4. 2014)

„Public Law 107–40“ *107th Congress*, (online). Dostupné z: <<http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-107publ40/pdf/PLAW-107publ40.pdf>> (13. 3. 2014).

Raghavan, Sudarsan. 2012. „In Yemen US airstrikes breed anger, and sympathy for al-Qaeda“ *The Washington Post*, 30. 5. 2012 (online). Dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/in-yemen-us-airstrikes-breed-anger-and-sympathy-for-al-qaeda/2012/05/29/gJQAUmKI0U_story.html> (4. 4. 2014)

„Remarks by the President at the Acceptance of the Nobel Peace Prize“ *The White House*, (online). Dostupné z: <<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize>> (13. 3. 2014).

Retica, Aaron. 2008. „Drone-pilot Burnout“ *The New York Times*, 12. 12. 2008 (online). Dostupné z: <<http://www.nytimes.com/2008/12/14/magazine/14Ideas-Section2-B-t-001.html>> (23. 3. 2014).

Salama, Vivian. 2014. „Death From Above: How American Drone Strikes Are Devastating Yemen“ *Rollingstone*, 14. 4. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.rollingstone.com/politics/news/death-from-above-how-american-drone-strikes-are-devastating-yemen-20140414>> (16. 4. 2014)

„Security Council Resolution 1368“ *OSN*, (online). Dostupné z: <<http://www.un.org/News/Press/docs/2001/SC7143.doc.htm>> (15. 3. 2014)

„Security Council Resolution 1373“ *OSN*, (online). Dostupné z: <<http://www.un.org/News/Press/docs/2001/sc7158.doc.htm>> (15. 3. 2014)

Shiban, Baraa. 2014. „When will drones stop killing innocent people in Yemen?“ *CNN*, 14. 1. 2014 (online). Dostupné z: <<http://edition.cnn.com/2014/01/14/opinion/yemen-drone-strikes-reprieve/>> (4. 4. 2014)

- Singer, Peter W. 2009. „Attack of the Military Drones“ *Brookings*, 27. 6. 2009 (online). Dostupné z: <<http://www.brookings.edu/research/opinions/2009/06/27-drones-singer>> (16. 4. 2014)
- Sontag, Susan. 2001. „The Talk of the Town“ *The New Yorker*, 24. 9. 2001 (online). Dostupné z: <http://www.newyorker.com/archive/2001/09/24/010924ta_talk_wtc> (28. 2. 2014)
- „Syria and Our Educational System“ *Chomsky.info*, (online). Dostupné z: <<http://www.chomsky.info/interviews/20131013.htm>> (8. 3. 2014)
- Tahir, Madiha. 2013. „Wounds of Waziristan“ (online). Dostupné z: <<http://woundsofwaziristan.com/purchase/>> (21. 3. 2014)
- „The Legal Basis for Preemption“ *Council on Foreign Affairs*, online. Dostupné z: <<http://www.cfr.org/international-law/legal-basis-preemption/p5250>> (16. 3. 2014)
- „US Covert Operations in Somalia“ *The Bureau of Investigative Journalism*, (online). Dostupné z: <<http://www.thebureauinvestigates.com/category/projects/drones/drones-somalia/>> (26. 3. 2014)
- Weiser, Benjamin. 2014. „Panel Orders Release of Memo in 2011 Targeted Killing of Awlaki“ *The New York Times*, 21. 4. 2014b (online). Dostupné z: <<http://www.nytimes.com/2014/04/22/nyregion/panel-orders-release-of-document-in-targeted-killing-of-anwar-al-awlaki.html?hp>> (22. 4. 2014)
- „Will I Be Next? US Drone Strikes in Pakistan.“ *Amnesty International*, (online). Dostupné z: <<http://www.amnestyusa.org/sites/default/files/asa330132013en.pdf>> (1. 4. 2014)
- Woth, Robert, Mark Mazzetti. 2013b. „Drone Strikes’ Risks to Get Rare Moment in the Public Eye“ *The New York Times*, 5. 2. 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.nytimes.com/2013/02/06/world/middleeast/with-brennan-pick-a-light-on-drone-strikes-hazards.html>> (9. 3. 2014)
- Worth, Robert, Scott Shane. 2013a. „Questions on Drone Strikes Find Only Silence“ *The New York Times*, 22. 11. 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.nytimes.com/2013/11/23/world/middleeast/a-yemenis-long-trip-to-see-answers-about-a-drone-strike.html>> (9. 3. 2014)
- Zakaria, Fareed. 2001. „The Politics of Hate: Why Do They Hate Us?“ *Newsweek*, 14. 10. 2001 (online). Dostupné z: <<http://www.newsweek.com/politics-rage-why-do-they-hate-us-154345>> (4. 2. 2014)
- „Zeman má dvě ochranky, ale zahraňovat se musel sám“ *ceskatelevize.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/212655-zeman-ma-dve-ochranky-ale-zachranovat-se-musel-sam/>> (4. 4. 2014)
- Zenko, Micah. 2013. „How Barack Obama has tried to open up the one-sided drone war“ *The Financial Times*, 23. 5. 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/015f9264-c3c4-11e2-aa5b-00144feab7de.html#axzz30CDodEaJ>> (14. 3. 2013)

„2005 World Summit Outcome“ *OSN*, (online). Dostupné z: <<http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf>> (6. 3. 2014)

Literatura

Akvinský, Tomáš. 1947. *The Summa Theologica*. (online). Dostupné z: <<http://www.ccel.org/a/aquinas/summa/SS/SS040.html#SSQ40OUTP1>> (2. 3. 2014)

Barša, Pavel. 2005. „Waging Wars in the Name of Humanitarian Intervention. Fourteen Theses About Humanitarian Intervention“. *Perspectives* 24, 5–26. Dostupné z: <http://www.iir.cz/static/upload/CV/Barša/Waging_War_in_the_Name_of_Human_Rights.pdf> (14. 3. 2014)

Bellamy, Alex. 2008. *Fighting Terror: Ethical Dilemmas*. London: Zed Books.

Bellamy, Alex. 2005. „Is the War on Terror Just?“. *International Relations* 19 (3), 275–296. Dostupné z: <<http://ire.sagepub.com/cgi/content/abstract/19/3/275>> (1. 4. 2014)

Bellin, Eva. 2002. „*The Iraqi Intervention and Democracy in Comparative Historical Perspective*.“ *Political Science Quarterly*, 119, 2004–2005, č. 4, s. 595–608.

Benjamin, Medea, Barbara Ehrenreich. 2013. *Drone Warfare: Killing by Remote Kontrol*. London: Verso.

Bennis, Phyllis. 2002. *Before and After: U.S. Foreign Policy and the September 11th crises*. New York: Olive Branch Press.

Bettenson, Henry. 1984. *The City of God*. London: Penguin.

Braun, Megan, Daniel Brunstetter. 2011. “The Implications of Drones on the Just War Tradition.” *Ethics & International Affairs* 25, 337–358.

Byman, Daniel. 2013. “Why Drones Work.” *Foreign Affairs*, (online). Dostupné z: <<http://www.foreignaffairs.com/articles/139453/daniel-byman/why-drones-work>>. (10. 4. 2014)

Caleb, Carr. 2002. *The Lessons of Terror*. New York: Random House.

Chomsky, Noam. 2006. *Failed States: The Abuse of Power and the Assault on Democracy*. New York: Henry Holt and Company.

Chomsky, Noam. 2011. *9/11: Was There and Alternative?*. New York: Seven Stories Press.

Chomsky, Noam, Andre Vltchek. 2013. *On Western Terrorism: From Hiroshima to Drone Warfare*. London: Pluto Press.

Cronin, Audrey Kurth. 2013. “Why Drones Fail.” *Foreign Affairs*, (online). Dostupné z: <<http://www.foreignaffairs.com/articles/139454/audrey-kurth-cronin/why-drones-fail>>. (10. 4. 2014)

Dods, Marcus. 1950. *The City of God*. New York: Modern Library.

Elshtain, Jean Bethke. 2003. *Just War Against Terror: The Burden of American Power in a Violent World*. New York: Basic Books.

- Ferguson, Niall. 2011. *Civilization: The West and the Rest*. London: Penguin.
- Garner , Richard T. – Oldenquist, Andrew (eds.) 1990. *Society and the Individual: Readings in Political and Social Philosophy*. Belmont: Wadsworth.
- George, Alexander L. 1991. *Western State Terrorism*. New Jersey: Blackwell Publishers.
- Helperin, Mark, John Heilemann. 2013. *Double Down: Game Change 2012*. New York: Pinguin.
- Klaidman, Daniel. 2012. *Kill or Caputre: The War on Terror and the Soul of the Obama Presidency*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- Kreps, Sarah, Micah Zenko. 2014. „The Next Drone Wars.“ *Foreign Affairs* 93 (2), 68–79. Dostupné z: <<http://www.foreignaffairs.com/articles/140746/sarah-kreps-and-micah-zenko/the-next-drone-wars>> (19. 4. 2014)
- Kurzman, Charles. 2011. *The Missing Martyrs: Why There Are So Few Muslim Terrorists*. New York: Oxford University Press.
- Langan, John. 1984. „The Elements of St. Augustine’s Just War Theory.“ *The Journal of Religious Ethics* 12 (1), 19–38. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/40014967>> (3. 3. 2014)
- Laqueur, W. 2003. *No End to War: Terrorism in the Twenty-First Century*. New York: Bloomsbury Academic.
- Melzer, Nils. 2008. *Targeted Killing in International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Parsons, Wilfrid. 1953. *Letters, volume 3*. New York: Fathers of the Church.
- Parsons, Wilfrid. 1955. *Letters, volume 4*. New York: Fathers of the Church.
- Rockwood, Lawrence P. 2007. *Walking Away from Nuremberg: Just War and the Doctrine of Command Responsibility: Just War and the Doctrine of Command Responsibility*. Amherst: University of Massachusetts.
- Scahill, Jeremy. 2013. *Dirty Wars: The World is a Battlefield*. New York: Nation Books.
- Schmidt, A., Jongman, A. 2005. *Political Terrorism. A new Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, & Literature*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Singer, Peter W. 2009. *Wired for War: The Robotics Revolution and Conflict in the 21st century*. London: Penguin Books.
- Souleimanov, Emil, et al. 2006. *Terorismus. Válka proti státu*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Stathert, Richard. 1887. *Contra Faustum Manichaeum*. Buffalo: Christian Literature.
- Taleb, Nassim Nicholas. 2010. *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*. London: Pinguin Books.

Tuck, Richard. 1992. *Leviathan, Thomas Hobbes*. Cambridge: Cambridge University Press.

Walzer, Michael. 2006. *Arguing about War*. New Haven: Yale University Press.

Walzer, Michael. 2006. *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. New York: Basic Books.

Abstrakt

Práce testuje použitelnost archaické teorie spravedlivé války pro současnou americkou válku proti terorismu vedenou bezpilotními letadly v Jemenu a Pákistánu. Samotná aplikace teorie na tuto válku se ukázala jako možná. Podařilo se tak ověřit tvrzení současných myslitelů spravedlivé války jako jsou J. B. Elshtain, M. Walzer a další, že principy a kritéria teorie lze použít na každý válečný konflikt. Teorie spravedlivé války se dá chápat jako kompromis mezi utopistickým pacifismem, který pojímá válku vždy jako špatnou, a ničím nespoutaným (neo)realismem, pro který je určující jen touha po moci. Avšak samotná teorie naráží na určité limity. Teorie sice formuluje konkrétní principy a kritéria, podle kterých lze válku považovat za spravedlivou, respektive spravedlivě vedenou, nicméně většina z nich podléhá normativním soudům a v některých případech lze velmi obtížně ověřit naplnění těchto kritérií. Dalším problematickým rysem teorie je její částečná neslučitelnost s mezinárodním právem, které v kontrastu s ní bylo shledáno jako spolehlivější měřítko v posuzování, jestli válka je či není spravedlivá, respektive legální.

Práce tak v mnoha aspektech potvrdila nízkou vypovídací hodnotu teorie spravedlivé války. Navzdory problémům, které zkoumaná teorie v posuzování válek představuje, práce dospívá k závěru, že americká válka proti terorismu vedená bezpilotními letadly v Pákistánu a Jemenu nenaplnuje principy spravedlivé války *jus ad bellum* a *jus in bello*. Nelze ji tedy pokládat za spravedlivou, ani spravedlivě vedenou. Práce také poukazuje na skutečnost, že Obamova administrativa nesplňuje ani ta kritéria, která si pragmaticky z teorie spravedlivé války ve válce vedené bezpilotními letadly vybrala. Na případu nasazování amerických dronů v Pákistánu a Jemenu se tak potvrdila teze profesora M. Walzera, že politici zneužívají teorie spravedlivé války pro legitimizaci válek, které vedou.

Abstract

This thesis tests the applicability of the archaic Just War Theory to the current War on Terrorism fought by Unmanned Aerial Vehicles in Pakistan and Yemen. The theory proves to be universally applicable, therefore, the argument of contemporary authors, such as J. B. Elshtain, M. Walzer, and others, that the principles and criteria of the theory are applicable to every war remain valid. The Just War Theory seems to be a compromise between two antagonistic paradigms: pacifism, which claims that every war is bad, and unconstrained (neo)realism, which is fueled only by realpolitik. The theory, however, has its limits. Even though it formulates specific criteria according to which a war is deemed to be “just” or waged “justly”, the normative character of the criteria makes their fulfillment hard to assess and devalue the theory as a whole. Another problematic aspect of the theory lies in its partial incompatibility with international law, which was, in contrast to the theory, found a more reliable determinant of whether a war is just or unjust.

All the flaws and limits of the theory being considered, the thesis concludes that the American War on Terror waged by drones fails to meet the principles *jus ad bellum* and *jus in bello* of the Just War Theory. Thus, the adjective of “just” does not apply to the war, nor it has been fought “justly”. Moreover, the Obama administration is unsuccessful in fulfilling its own criteria that it pragmatically selected from the theory for drone strikes in Pakistan and Yemen. Hence, M. Walzer’s assertion that politicians use the theory in order to legitimize their wars was empirically verified in this case.